

60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig

Udgivet af Danmarks Statistik
December 2008
ISBN 978-87-501-1653-0 trykt udgave
ISBN 978-87-501-1654-7 internet-version

Pris: 50 kr. inkl. 25 pct. moms
Oplag: 2.500
Layout: Danmarks Statistik
Tryk: Fihl Jensen

Redaktion:
Birgitte Brøndum
Marianne Mackie
Kamilla Elkjær Nielsen

Det særeste ved fremtiden er, at den til sin tid formentlig vil blive kaldt for "De gode gamle dage".

Ernest Hemingway

© Danmarks Statistik 2008

Enhver form for hel eller delvis gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne publikation uden skriftligt samtykke fra Danmarks Statistik er forbudt efter gældende lov om ophavsret. Undtaget herfra er citatretten, der giver ret til at citere, med angivelse af denne publikation som kilde, i overensstemmelse med god skik og i det omfang, som betinges af formålet.

60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig

FORORD

Hver tid har sine udfordringer, som er tilbøjelige til at dominere udsynet. Det kan derfor være svært, men også sundt at løsrive sig fra nuet og se et par generationer tilbage. For 60 år siden var 2. verdenskrig stadig frisk i erindringen, og hverdagen i Danmark markant anderledes.

Med et historisk tilbageblik på efterkrigstiden og den mellemliggende periode giver *60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig* mulighed for at sætte begivenheder i perspektiv. Bogen sætter tid og tal på samfundsudviklingen og ting, der indgår som selvfølgelig dele af hverdagen i Danmark i 2008.

I takt med at virkeligheden ændrer sig, sker der ind imellem også skift i måden, vi tæller og registrerer den på. Det betyder, at statistik om en periode på 60 år på nogle områder uvægerligt må benytte opgørelser, der ikke er lavet på helt samme måde. I sådanne tilfælde er tallene bearbejdet for at skabe størst mulig sammenlignelighed.

Bogen viser et udvalg af historiske statistikker tilbage til 1947, men endnu flere findes i fulde tal-serier på den medfølgende cd-rom. Det er en udvidet og fuldstændig revideret udgave af den tidligere publikation *50-års oversigten*, som udkom i 1995 og 2001.

60 år i tal – Danmark siden 2. verdenskrig er udarbejdet af Birgitte Brøndum i samarbejde med Marianne Mackie og Kamilla Elkjær Nielsen. Kommentarer og forslag til forbedringer er velkomne. De kan sendes til kea@dst.dk. Danmarks Statistik lægger stor vægt på troværdighed. Hvis der efterfølgende skulle findes fejl i bogens tabeller, vil en rettet version blive lagt på vores hjemmeside på adressen www.dst.dk/60aar.

Danmarks Statistik, december 2008

Jan Plovsing / Leon Østergaard

Indhold

1. BEFOLKNING	2
VI BLIVER FLERE OG ÆLDRE	
2. SUNDHED	6
BEDRE SUNDHED, MEN NYE LIVSSTILSSYGDOMME	
3. ARBEJDSMARKED	9
HØJERE UDDANNELSER OG KVINDERNE PÅ ARBEJDS- MARKEDET	
4. INDKOMST OG FORBRUG	14
DANSKERNE TJENER OG BRUGER FLERE PENGE	
5. KULTUR	17
VERDEN KOMMER NÆRMERE	
6. ØKONOMI	20
VELFÆRDSSTATEN OPBYGGES	
7. GLOBALISERING	23
ØKONOMIEN OVERSKRIDER GRÆNSERNE	
8. KLIMA OG ENERGI	29
NATURGAS OG VEDVARENDE ENERGI VINDER INDPAS	
ØKONOMISK-POLITISK TIDSTAVLE 1945-2008	32

Vi bliver flere og ældre

Ikke alt der kan tælles tæller, og ikke alt der tæller kan tælles, sagde Einstein engang. Ikke desto mindre kan tal og statistik give et billede af mange sider af danskernes dagligdag. Udviklingen af en lang række forhold i samfundet egner sig godt til at blive belyst med tal. Dette er historien om udviklingen i Danmark efter 2. verdenskrig fortalt i tekst og tal.

I begyndelsen af det 20. århundrede levede der næsten 2,5 mio. mennesker i Danmark. I 1945 var befolkningen nået op over fire millioner, og stigningen er fortsat. I dag er befolkningen på 5,5 mio. personer - altså mere end en fordobling på 100 år. Men ikke bare er antallet af personer vokset - befolkningens alderssammensætning er samtidig ændret.

FÆRRE BØRN OG UNGE, FLERE ÆLDRE

I dag er der relativt langt færre børn og unge end for 60 år siden. Andelen af ældre er derimod vokset gennem hele perioden efter 2. verdenskrig. De 15-59-årige, som udgør hovedparten af de erhvervsaktive, har udgjort en stadig mindre del af befolkningen siden 1995. Andelen var stigende fra starten af 1980'erne frem til midten af 1990'erne og toppede i 1994 med en andel på 62,9 procent.

I 2050 vil de ældre sandsynligvis udgøre en langt større andel og børnene en langt mindre andel end på noget tidligere tidspunkt.

BEFOLKNINGEN STØRST I 2041

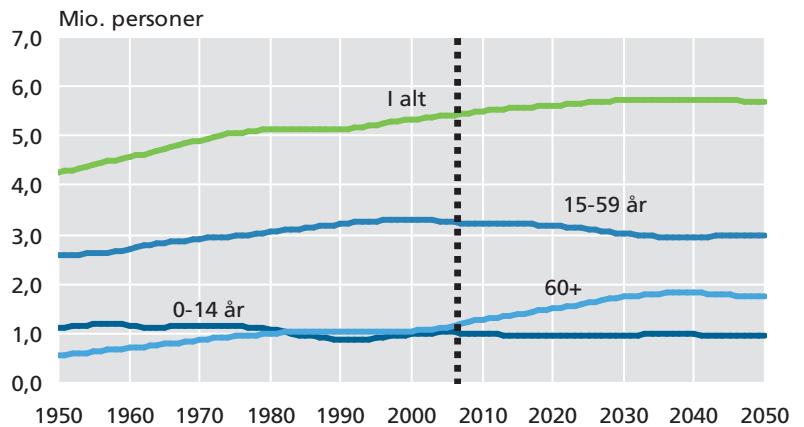
Ifølge Danmarks Statistiks seneste befolkningsfremskrivning topper det samlede folketal i Danmark i år 2041 med 5,84 mio. mennesker, hvilket er 6,7 procent mere end det nuværende folketal. I hele fremskrivningsperioden bliver der flere indvandrere og efterkommere, og de vil ifølge fremskrivningen udgøre 13,6 procent af den samlede danske befolkning i 2050.

Alderdommen eksisterer ikke. Der findes mennesker, som er mindre unge end andre. Det er det hele.

Simone de Beauvoir

Fra starten af århundredet til slutningen af 1950'erne døde næsten lige mange personer hvert år, selv om befolkningens størrelse voksede betydeligt. Kombineret med et større antal levendefødte har dette medført en tilvækst i befolkningen kaldet *den naturlige befolkningsvækst*.

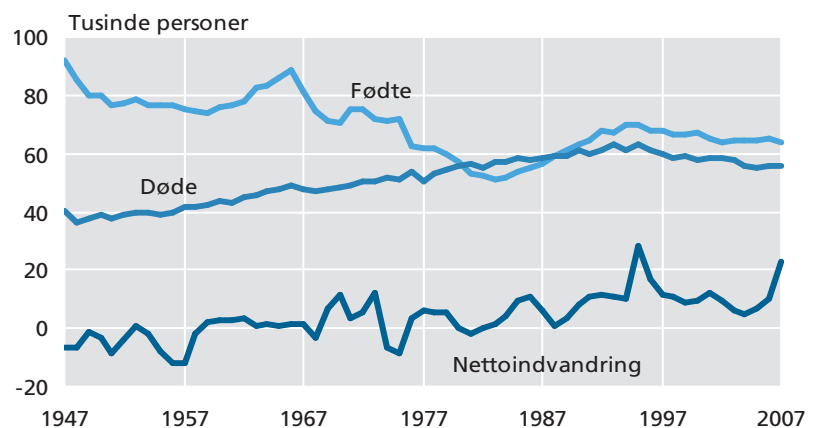
BEFOLKNINGENS ALDERSSAMMENSÆTNING

BEFOLKNINGENS ALDERSSAMMENSÆTNING

1. januar	1950	1975	2000	2025	2050
	mio.				
Befolkning, DK	4,3	5,1	5,3	5,7	5,8
	mia.				
Befolkning, verden	2,5	4,1	6,1	8,0	9,2
	pct. af befolkningen				
0-14-årige, DK	26,2	22,7	18,4	16,6	16,6
15-59-årige, DK	60,6	58,7	61,9	55,0	52,9
60 år og derover, DK	13,2	18,6	19,7	28,4	30,5
0-14-årige, verden	34,1	36,8	30,2	24,1	21,0
15-59-årige, verden	57,8	54,7	59,9	60,9	58,3
60 år og derover, verden	8,1	8,5	9,9	15,0	21,8

FAKTORER BAG BEFOLKNINGSTILVÆKSTEN

FAKTORER BAG BEFOLKNINGSTILVÆKSTEN

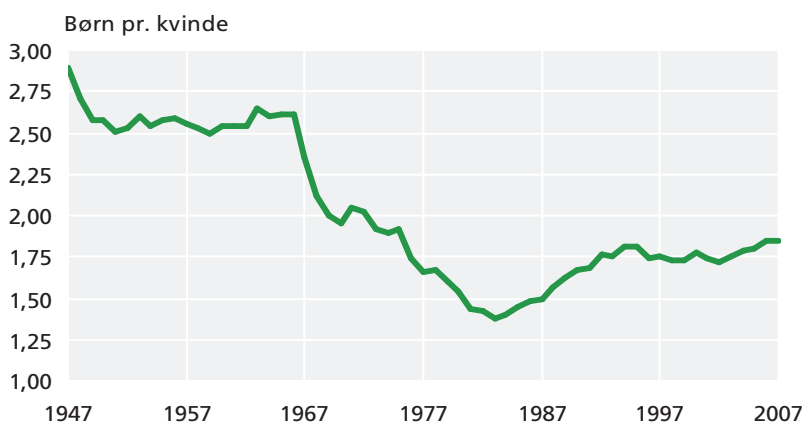
	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
	personer i alt						
Levendefødte	91 714	75 264	81 410	61 878	56 221	67 636	64 082
Døde	40 043	41 730	47 836	50 485	58 136	59 898	55 804
Indvandret	21 710	21 901	30 697	32 740	36 296	50 105	64 653
Udvandret	28 556	33 734	29 055	26 906	30 123	38 393	41 566
Nettoindvandring	-6 846	-11 833	1 642	5 834	6 173	11 712	23 090

BEFOLKNINGEN OPGJORT EFTER FØDESTED

1. januar	1940	1950	1980	1990	2000	2007
	1.000 personer					
Hele befolkningen	3 844	4 281	5 122	5 135	5 330	5 447
Danmark	3 720	4 203	4 964	4 921	4 987	5 030
Norden	34	29	39	38	45	48
Øvrige Europa	44	40	78	93	148	175
Øvrige verden	8	7	41	84	151	194
Uoplyst	39	2	0	0	0	0
	pct. af befolkningen					
Hele befolkningen	100	100	100	100	100	100
Danmark	97	98	97	96	94	92
Norden	1	1	1	1	1	1
Øvrige Europa	1	1	2	2	3	3
Øvrige verden	0	0	1	2	3	4
Uoplyst	1	0	0	0	0	0

FERTILITET

FERTILITET

	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
	børn pr. kvinde						
Fertilitet, Danmark	2,90	2,56	2,35	1,66	1,49	1,75	1,85
Fertilitet, verden	...	4,96	4,90	3,92	3,38	2,80	2,55

FØRST UDVANDREDE FLEST

Befolkningens størrelse påvirkes af fødselsoverskud, men også af ind- og udvandring. I starten af århundredet og frem til begyndelsen af 1960'erne gav vandringerne på skift ind- og udvandringsoverskud – især mellem Danmark, Nordamerika og Vesteuropa.

INDVANDRERNE VANDRER LÆNGERE

Fra starten af 1960'erne og frem til i dag fortsætter dette vandringmønster imellem de udviklede lande, men oveni kommer en stigende indvandring fra mindre udviklede lande. Siden 1960 har indvandringen ret konstant været større end udvandringen, og samlet har der været en nettoindvandring på 300.000 personer i perioden.

I de senere år er der kommet langt flere indvandrere, og de er mest kommet fra lande langt fra Danmark. Andelen af befolkningen, som er født i udlandet, har derfor været kraftigt stigende. I 2007 var antallet af indvandrede fra udlandet for første gang større end antallet af fødte

VI FIK FÆRRE BØRN FREM TIL 1980'ERNE

At stigningen i befolkningstallet først og fremmest skyldes et fald i dødeligheden ses tydeligt, når man samtidig ser på udviklingen i fertiliteten. I begyndelsen af det 20. århundrede fødte kvinder i den fødedygtige alder (15-49 år) i gennemsnit over fire børn (= samlet fertilitet). I midten af 1940'erne var dette tal faldet til tre børn, mens den samlede fertilitet i dag er på under to børn i gennemsnit.

I det meste af 1900-tallet har kvinderne født stadig færre børn. Undtagelser er perioden under 2. verdenskrig og de efterfølgende år. I 1950'erne og første halvdel af 1960'erne lå fertiliteten omkring 2,5. Fra 1966 faldt fertiliteten yderligere. Fertiliteten var lavest i 1980'erne, hvor der i både 1983 og 1984 blev født omkring 1,4 barn pr. kvinde i aldersgruppen 15-49 år. Efterfølgende er fertiliteten igen steget og ligger i dag på 1,85.

Man kan ikke prygle noget ind i børn, men man kan klappe meget ud af dem.

Astrid Lindgren

De seneste 60 år er kvinder blevet ældre når de får børn. De er i dag omkring 30 år, hvilket svarer til niveauet i starten af 1900-tallet. Dengang fik kvinderne dog 4 børn i gennemsnit mod 1,85 i dag. Mange forældre ønsker både uddannelse og karriere, inden de får børn. Siden 1960'erne har kvinder gennemsnitligt født færre børn i både højt

udviklede og mindre udviklede lande. Nu har mere end en tredjedel af alle nationer en fertilitetsrate under det niveau, der kræves, for at befolkningen kan opretholde en uændret størrelse. Og flere og flere af de lande, som på sigt føder børn nok til at opretholde befolkningens størrelse ligger i den 3. verden, mens kvinder i fx Italien og Spanien kun føder 1,35 barn i gennemsnit.

Desværre er der for mange, der får børn, før de har danset af. Børn skal man ikke have, før man absolut ikke kan undvære dem.

Lise Nørgaard

I europæisk sammenhæng er den danske fertilitet i dag høj. Danske kvinders gennemsnit på 1,85 børn er dog stadig lavere end de lidt over to børn, der er nødvendige for at bevare befolkningens størrelse på lang sigt uden at indregne indvandringen.

FAMILIER PÅ TVÆRS

Også måden vi bor sammen på har ændret sig i de seneste 60 år. I dag bor mange voksne sammen uden at være gift, og mange af de par, der bliver gift, bliver siden skilt igen. Skilsmisser er blevet en almindelig del af hverdagslivet. Det betyder, at mange børn i dag, ud over mor, far og søskende også har halvsøskende og 'papsøskende' samt 'bonus'-mødre og -fædre.

VENTER MED ÆGTESKAB

Ægteskabet er stadig den mest almindelige samlivsform. Men andelen af personer, der gifter sig, er faldet markant gennem årene. For eksempel var 88 procent af alle 30-årige kvinder i 1970 gift, hvorimod andelen opgjort medio 2008 kun er 38 procent. En del af faldet kan skyldes, at både mænd og kvinder er væsentlig ældre end tidligere, når de gifter sig. I 1945 var manden i gennemsnit 27,4 år og kvinden 24,5 år, når de sagde "ja" for første gang. Nu er mændene 34,1 år og kvinderne 31,8 år. Det betyder dog ikke, at vi venter med at danne par. Tværtimod er det i dag normalt at prøve at bo sammen, inden man beslutter, om man vil gifte sig.

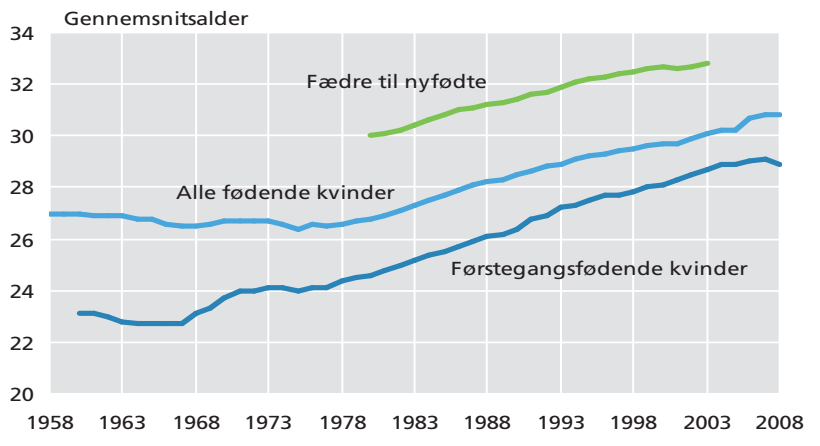
REGISTRERET PARTNERSKAB

Danmark var det første land, som i 1989 gjorde det muligt for personer af samme køn at indgå registreret partnerskab. Partnerskabet sidestiller parforhold mellem to personer af samme køn med ægtefæller af hvert sit køn. Næsten alle love om ægteskab gælder også registrerede partnere. I en årrække blev der registreret omkring 300 par om året,

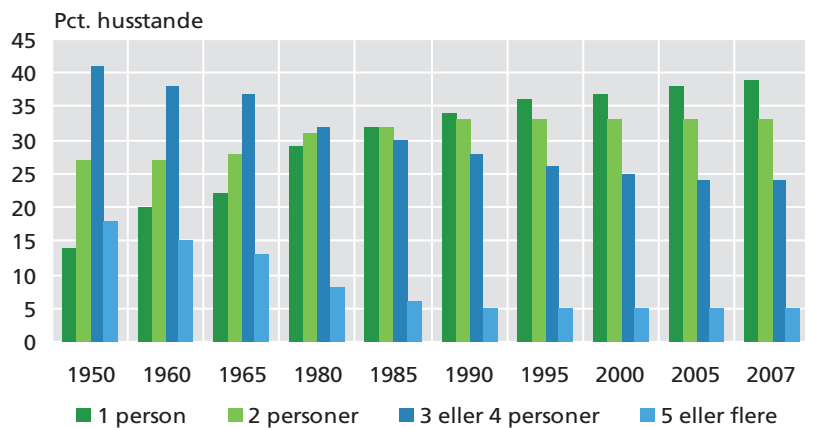
ALDER PÅ FØDENDE KVINDER

	1948	1958	1968	1978	1988	1998	2008
Gennemsnitsalder	28,3	27,0	26,5	26,6	28,2	29,5	30,8

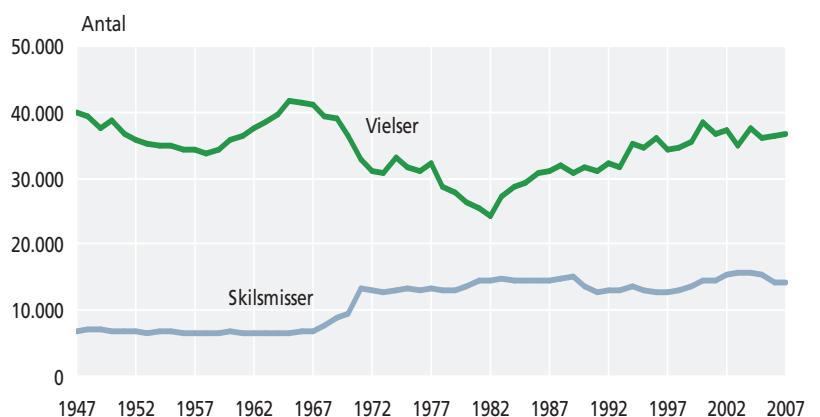
GENNEMSNIKSALDER PÅ NYBAGTE FORÆLDRE

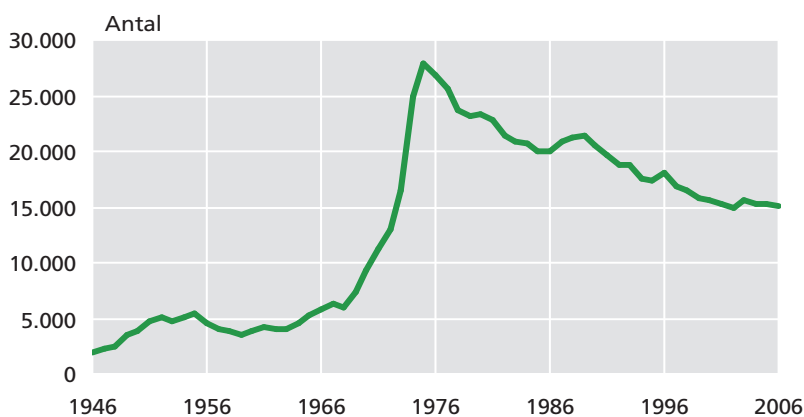
STØRRELSEN PÅ HUSSTANDE

VIELSER OG SKILSMISSER

LOVLIGE ABORTER

men antallet har været stigende de seneste år. Flere mænd end kvinder indgår registreret partnerskab.

PLANLAGTE BØRN

Ændrede samlivsformer afspejler også, at vi har fået øgede muligheder for selv at bestemme, hvornår vi vil have børn. Især frigivelse af p-pillen i 1966 og loven om fri abort fra 1973 har øget mulighederne for effektiv familieplanlægning.

FLERE BOR ALENE

En anden del af forklaringen på den faldende andel gifte er, at flere voksne end tidligere bor alene. Mere end en tredjedel af alle voksne lever i dag som enlige, det vil sige at de hverken er gift eller bor sammen med en partner.

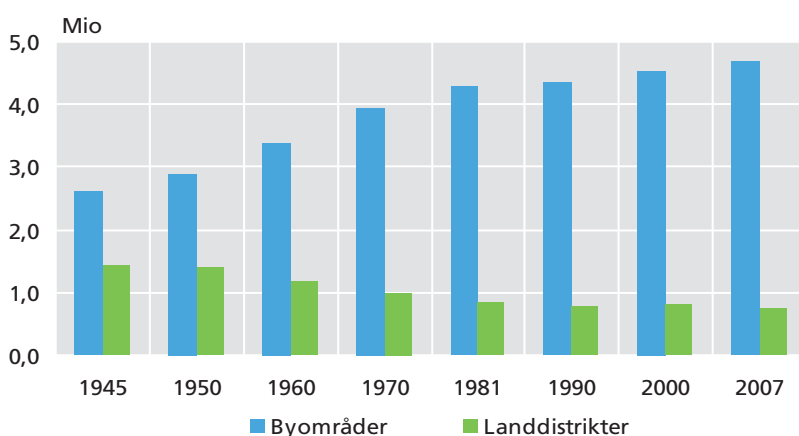
DANSKERNE FLYTTER TIL BYERNE

Industrialiseringen og opsvinget inden for handel, håndværk og servicefag betød, at befolkningen i byområderne steg kraftigt indtil 1970'erne. Væksten i byernes befolkning forstærkedes af vandringer fra land til by, som især tog fart efter 2. verdenskrig.

Mekaniseringen af landbruget og den stadig øgede efterspørgsel efter arbejdskraft i industrien og den offentlige sektor satte fart i afvandringen fra landdistrikterne. I 2008 bor 86 procent af befolkningen dvs. seks ud af syv danskere, i byområder, og 31 procent dvs. 1.7 mio. personer, bor i byer med mere end 100.000 indbyggere.

BEFOLKNING I LANDDISTRIKTER OG BYER

Samtidig med at verden er blevet en landsby, er landsbyen blevet en myte

Jacques Berg

Affolkningen fra landdistrikterne mærkes specielt tydeligt i de danske ø-samfund. Befolkningen på de øer, som ikke er forbundet med fastlandet med bro, var på 163.000 personer omkring midten af 1940'erne. I 2007 var den faldet til 128.000 personer. Det skyldes især, at unge søger mod de økonomiske kraftcentre og uddannelsescentre i byerne eller væk fra den geografiske isolation.

FORBUNDET MED BROER

I dag er det meste af Danmark forbundet med broer. I 1935 blev den første bro over Lillebælt indviet, og i 1970 åbnede endnu en Lillebæltsbro. I 1998 blev Storebæltsbroen mellem Fyn og Sjælland indviet, og i 2000 blev der med Øresundsbroen skabt en fast forbindelse mellem Danmark og Sverige.

BEFOLKNINGEN PÅ MINDRE IKKE-BROFASTE ØER

	1945	1955	1965	1976	1986	1995	2005	2007
	1.000 personer							
I alt	163	162	155	145	142	135	130	128

Bedre sundhed men nye livsstilssygdomme

NYE SYGDOMME ERSTATTER GAMLE

Vores sygdomsbillede har ændret sig markant over tid. Mange af de sygdomme, danskerne tidligere døde af, eksisterer stort set ikke længere. Til gengæld er nye livsstilssygdomme opstået.

Før penicillin blev opfundet i 1929, skyldtes hvert fjerde dødsfald i Danmark infektionssygdomme som tuberkulose, lungebetændelse og diarre. Da 2. verdenskrig brød ud, blev penicillin sat i masseproduktion. Udviklingen betød, at man i 1960'erne havde udviklet så mange forskellige slags antibiotika, at væsentligt færre end tidligere døde af infektionssygdomme.

De hyppigste dødsårsager er i dag kræftsygdomme og hjerte-kar-sygdomme. Hjerthedeligheden har siden 1970'erne været fallende og er siden 2000 ikke længere den hyppigste dødsårsag. Det er kræftsygdomme.

En tredjedel af alle danskere får kræft, flere hvis "almindelig hudkræft" medregnes. Lidt over 230.000 danskere levede i 2004 med en kræftdiagnose.

Sygdom er ingen hindring; tværtimod, den gør mennesket til tænder

Platon

HURTIGT HJEM FRA HOSPITALET

Tidligere var folk ofte indlagt i lang tid på sygehus, for de skulle komme sig helt, inden de blev sendt hjem. I dag bliver patienterne sendt hjem, så snart det er forsvarligt. Patienterne kommer så til ambulant behandling og tjek på sygehuse, men bor og spiser hjemme.

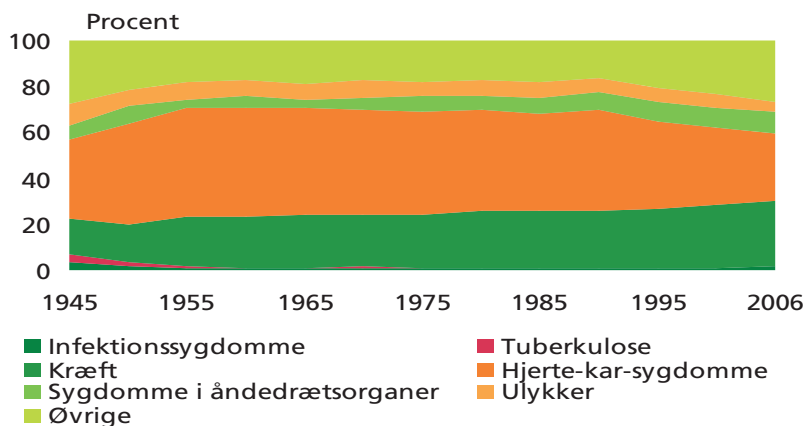
Udviklingen mod kortere indlæggelsesforløb og flere ambulante behandlinger har betydet, at selv om sengekapaciteten er mindsket, og det samlede antal sengedage falder, er antallet af behandlede patienter steget i hele perioden.

STORE OG SPECIALISEREDE SYGEHUSE

Efter 2. verdenskrig var der mange små sygehuse, og lægerne skulle kunne lidt af hvert. De små sygehuse er gennem årene erstattet af store sygehuse med særlige specialer.

Siden slutningen af 1970'erne er antallet af sengepladser på sygehuse næsten halveret, og antallet af sygehuse er halveret siden midten af 1980'erne. Antallet af hospitalslæger er til gengæld mangedoblet i perioden. Befolkningens generelle sundhedstilstand har selvfølgelig stor betydning for hvor

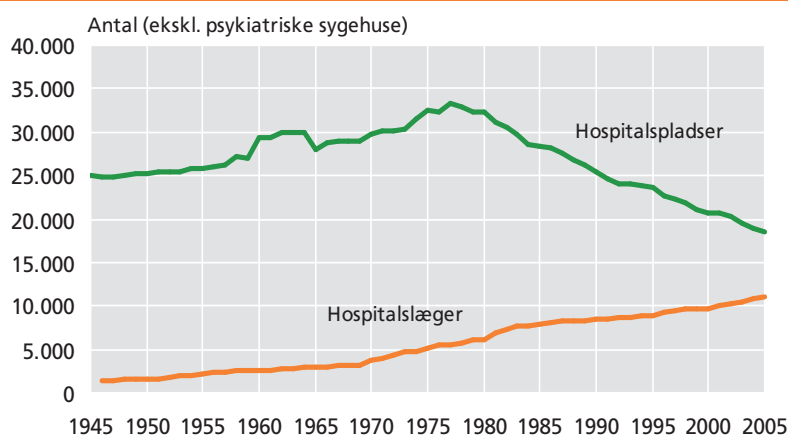
DØDSÅRSAGER

DØDSÅRSAGER

	1945	1955	1965	1975	1985	1995	2000	2006
	pct. af alle dødsfald							
Infektionssygdomme	3,7	0,6	0,9	0,5	0,8	0,9	0,6	1,4
Tuberkulose	3,2	0,7	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0
Kræft	15,4	21,8	23,1	23,7	25,4	25,6	27,5	28,9
Hjerte-kar-sygdomme	34,3	47,7	46,6	44,8	41,9	38,1	33,9	28,8
Sygdomme i åndedrætsorganer	6,7	3,5	3,1	6,2	6,9	8,9	9,0	9,5
Ulykker	9,2	7,9	7,2	6,5	6,9	5,7	5,8	4,8
Øvrige	27,5	17,8	19,0	18,0	18,1	20,7	23,2	26,6

LÆGER OG SENGEPLADSER PÅ SYGEHUSE

HOSPITALSLÆGER OG HOSPITALSPADSER

	1945	1955	1965	1975	1995	2005
	pr. 1.000 indbyggere					
Hospitalslæger	0,4	0,5	0,6	1,0	1,7	2,0
Hospitalspladser	6,1	5,9	5,9	6,4	4,5	3,4
	antal i alt					
Hospitaler	166	156	148	132	95	59

VÆRNEPLIGTIGES GENNEMSNITSHØJDE VED SESSION

	1940	1950	1962	1970	1980	1990	2000	2006
	cm							
Gennemsnitshøjde	172,5	173,9	175,8	177,4	179,9	180,4	180,6	180,6

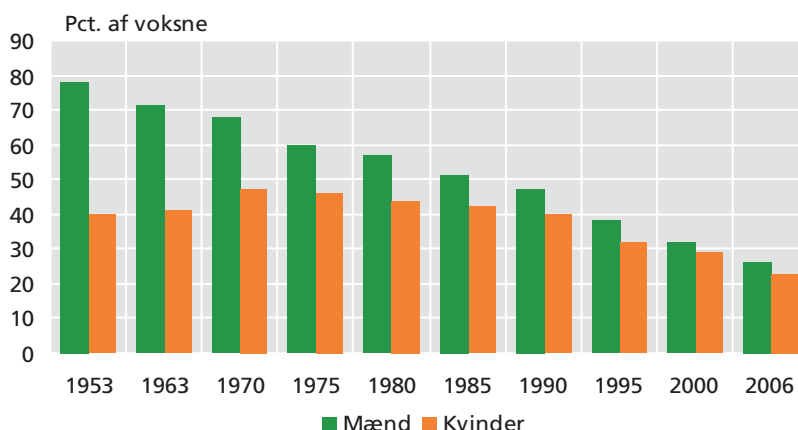
FORBRUG AF ALKOHOL OG CIGARETTER

	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
	liter pr. person						
Spiritus	1,9	1,1	2,3	4,4	3,7	2,8	4,5
Vin	3,1	2,8	4,4	11,7	20,6	29,3	30,8
Øl	68,5	64,1	91,4	128,9	125,4	117,3	84,8
	stk. pr. person						
Cigaretter	584	893	1 145	1 491	1 368	1 285	1 457

Værnepligtige bliver målt, når de indkaldes til session

DAGLIGE RYGERE

DAGLIGE RYGERE

	1953	1970	1980	1990	2000	2006
	pct. af voksne					
Rygere i alt DK	59	57	50	44	30	25
Mænd	78	68	57	47	32	26
Kvinder	40	47	44	40	29	23
Rygere i USA	...	37	33	26	23	21

mange, men også hvilke typer behandlinger, der bliver efterspurgt. Men den medicinske og teknologiske udvikling har betydet, at sundhedsvæsenet tilbyder stadig mere. Eksisterende undersøgelses- og behandlingsmetoder bliver afløst af nye og mere effektive. Desuden kommer der løbende helt nye behandlinger rettet mod sygdomme og lidelser, som man tidligere kun i begrænset omfang kunne behandle.

Den store vækst i antallet af læger og sygeplejersker skal ses i lyset af befolkningens øgede forventning om at blive helbredt for flere og flere sygdomme.

VI ER BLEVET HØJERE

Der er ikke bare blevet flere af os – vi er også blevet større. Systematiske målinger af værnepligtige giver et indtryk af den øgede gennemsnitshøjde. Mænd er i gennemsnit blevet næsten et halvt hoved højere på 100 år, mens der ikke findes tilsvarende målinger for kvinder. Siden 1980'erne har væksten i gennemsnitshøjden dog været stagnerende.

VI DRIKKER MERE OG RYGER MINDRE

Danskernes forbrug af alkohol er vokset stærkt. Mest markant er udviklingen i forbruget af vin og spiritus, der i de senere år har fortrængt forbruget af øl. I de seneste ti år har der været stort fokus på rygning. Færre og færre voksne ryger.

Det er en misforståelse, at man ikke kan more sig uden spiritus, men det er da heldigvis en misforståelse, der sjældent opstår.

Robert Storm Petersen

Selv om kun halvt så mange voksne ryger dagligt som i 1970, er forbruget af cigaretter steget hvert år. Det toppede i 2004 med lidt mere end 1500 cigaretter pr. indbygger. Siden har der været et lille fald i det samlede forbrug af cigaretter. Rygekulturen ændrer sig, og det er ikke længere acceptabelt at ryge alle vegne. Siden 2005 er det blevet forbudt at ryge på mange arbejdspladser og offentlige steder.

MODERNE LIVSSTIL GIVER OVERVÆGT

Et "nyt" livsstilsproblem er fedme. I dag er de fleste mindre fysisk aktive og mere stressede end tidligere, og danskernes kostvaner er ændret. Stigende overvægt er et problem i mange lande og gælder ikke kun voksne. Også blandt børn er langt flere overvægtige i dag. Verdenssundhedsorganisationen WHO skønner, at ti procent af verdens børn i dag er overvægtige eller direkte fede.

RESTLEVETIDEN STIGER

Et godt mål for befolkningens dødelighed er den aldersbetingede middellevetid. Den viser, hvor mange år en person i gennemsnit kan forvente at leve yderligere, når de har en bestemt alder. Figuren viser udviklingen i middellevetiden (restlevetiden) for henholdsvis en nyfødt dreng og pige og en ti-årig dreng og pige.

FALD I BØRNEDØDELIGHED

I midten af det 19. århundrede kunne en nyfødt dreng i gennemsnit kun se frem til at leve i 43 år. Overlevede han de første 10 år, kunne han dog forvente at blive 58 år. Det skyldes primært den store risiko i det første leveår, dvs. spædbørnsdødeligheden, og en generelt høj børnedødelighed. Først et stykke inde i 1900-tallet var børnedødeligheden nedbragt så meget, at en nyfødt kunne se frem til en længere restlevetid end en, der allerede havde overlevet de første 10 år.

VORES LEVETID SAKKER BAGUD INTERNATIONALT

Middellevetiden har været konstant stigende, men fra midt i 1950'erne til midt i 1990'erne har stigningen i Danmark været lavere end i mange af de lande, vi normalt sammenligner os med. Siden 1995 er danskernes levealder igen steget meget kraftigt. Trods fremgangen er danskerne blevet overhalet af stadig flere lande.

Siden 1950 er den gennemsnitlige levetid i Danmark vokset med 10,4 år for kvinder og 8,2 år for mænd og er i dag 80,5 år for kvinder og 75,9 år for mænd.

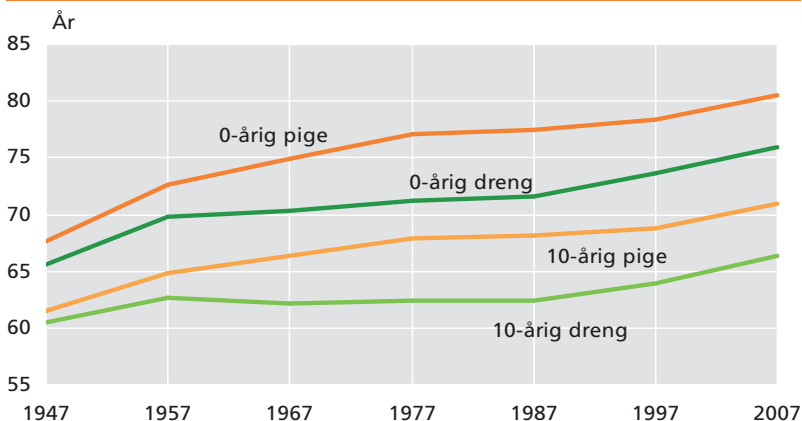
KVINDER LEVER FEM ÅR LÆNGERE END MÆND

Kvinderne overlever i gennemsnit mændene med nogle år - en forskel, som er øget en del igennem den sidste halvdel af 1900-tallet. De seneste år er der dog en svag tendens til, at forskellen bliver indsnævret. I dag lever gennemsnitskvinden 4,5 år længere end gennemsnitsmanden, både i Danmark og på verdensplan

At kvinder lever længere end mænd gælder næsten overalt på kloden, ligesom det er et globalt træk, at middellevetiden er steget. Mange fattige lande mangler dog endnu en hel del i at nå op på samme niveau som de rige lande.

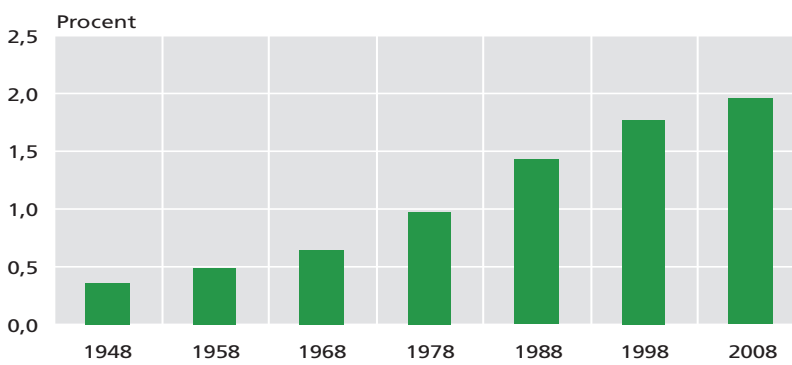
FLERE DANSKERE OVER 85 ÅR

Helt op til midten af 1950'erne havde mindre end 0,5 procent af befolkningen i Danmark rundet de 85 år. I dag er det langt mere almindeligt, og nu er mere end 2 procent af befolkningen, nemlig lidt over 100.000 personer, fyldt 85 år pr. januar 2008.

RESTLEVETID**RESTLEVETID**

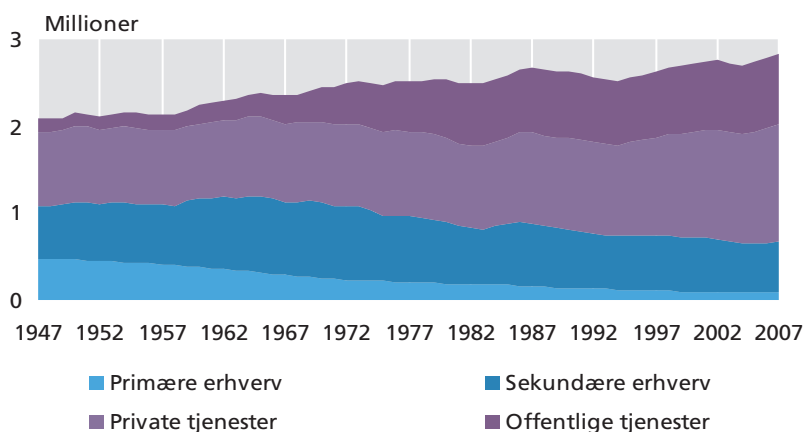
	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
	restlevetid i år						
0-årig pige, DK	70,1	73,8	74,9	77,1	77,6	78,4	80,5
0-årig dreng, DK	67,8	70,4	70,3	71,2	71,8	73,7	75,9
10-årig pige, DK	63,3	65,6	66,4	67,9	68,4	68,8	70,8
10-årig dreng, DK	61,8	62,8	62,1	62,4	62,6	63,9	66,4
0-årig pige, verden	...	50,7	57,5	62,0	65,2	67,4	69,5
0-årig dreng, verden	...	47,9	54,7	58,5	61,3	63,0	65,0

Tallene vedr. hele verden er for 1955-60, 1965-70 osv.

ANDEL AF BEFOLKNINGEN PÅ 85 ÅR ELLER ÆLDRE

Højere uddannelser og kvinderne på arbejde

BESKÆFTIGELSENS FORDELING PÅ ERHVERVSGRUPPER

BESKÆFTIGELSE I ERHVERVSGRUPPER

	1948	1960	1975	1985	1995	2007
	1.000 personer					
Personer i arbejdsstyrken (16-66 år)	2 045	2 137	2 486	2 834	2 896	2 812
Beskæftigelse i alt	2 073	2 230	2 461	2 582	2 553	2 814
Heraf selvstændige i procent	22,4	20,2	13,7	10,0	7,8	6,5
	pct. af samlet beskæftigelse					
Primære erhverv (landbrug mv.)	23,0	16,9	8,9	6,5	4,4	3,0
Sekundære erhverv (fremstilling)	29,0	35,1	30,5	26,9	24,7	20,7
Private tjenester	41,3	38,8	38,4	38,8	42,2	47,8
Offentlige tjenester	6,7	9,2	22,2	27,8	28,6	28,4

Kontordamer 1969

FULDFØRTE UDDANNELSER PÅ GYMNASIER OG UNIVERSITETER

	1945	1955	1965	1975	1985	1995	2005
	fuldførte uddannelser						
Gymnasiale uddannelser							
Mænd	1 827	1 912	5 380	10 991	13 346	15 768	14 119
Kvinder	1 183	1 412	4 165	11 009	17 904	21 708	19 046
Universiteter o.lign. /Kandidater							
Mænd	899	1 152	1 324	2 561	3 222	4 119	5 877
Kvinder	141	176	313	942	1 903	3 426	6 338

FRA LANDBRUG TIL OFFENTLIG SEKTOR

Det danske arbejdsmarked har ændret sig markant de seneste 60 år. Ændringerne viser sig blandt andet i beskæftigelsesfordelingen på erhverv. Den samlede beskæftigelse er steget med 740.000 personer fra 1948 til 2007. Samtidig er der sket en forskydning af beskæftigelsen væk fra landbruget over mod tjenesteydende erhverv.

KUN 3 PROCENT ARBEJDER I LANDBRUGET

Den ændrede fordeling har været præget af, at stadig færre arbejder med landbrug. I 1948 arbejdede 23 procent af de beskæftigede i de primære erhverv, der omfatter landbrug, fiskeri og råstofudvinding. I dag er det kun 3 procent.

BYERHVERVENE FÅR STØRRE BETYDNING

Industri og byggeri, som kaldes de sekundære erhverv, udvikler sig i samme retning, men mindre voldsomt. Deres del af beskæftigelsen er faldet 8,3 procentpoint. Til gengæld er beskæftigelsen i private tjenester steget 6,5 procentpoint.

Hvis arbejde er så sundt, så giv det til de syge.

Jacob Haugaard

Den mindre beskæftigelse i de primære og sekundære erhverv er hovedsageligt blevet modsvaret af stigning i den offentlige sektor, der i dag beskæftiger næsten 30 procent af alle i arbejde. Det er i vidt omfang de kvinder, som er kommet på arbejdsmarkedet, der er beskæftiget i det offentlige.

LØNMOTAGERSAMFUND

I dag er der langt færre selvstændige. Både på grund af afvandringen fra landbruget og en ændret struktur i byernes erhverv, hvor der er færre specialbutikker og flere supermarkeder. For 60 år siden var mere end 20 procent beskæftigede i egen virksomhed mod 6,5 procent i dag.

HØJERE UDDANNELSESLEVELAU

Danskerne's uddannelsesniveau er højnet. Kravene for at deltage aktivt på arbejdsmarkedet har ændret sig i de sidste 60 år. Det kan bl.a. ses i det højere uddannelsesniveau.

I dag får mere end halvdelen af hver årgang en studentereksamen, og stadig flere tager en uddannelse på universitetsniveau. Mange flere afslutter en højere uddannelse end i 1945, hvor de færreste fik en studentereksamen. Kun få af dem var kvinder.

I dag gennemfører langt flere kvinder end mænd en gymnasieuddannelse, og universiteterne udklækker flere kvindelige end mandlige kandidater.

Skolen er ikke livet, og livet indretter sig ikke efter skolen; det er skolen, som skal indrette sig efter livet.

Karen Blixen

I dag har hver tredje kvinde mellem 25-34 år en videregående uddannelse. Kvinder vælger ofte en mellemlang videregående uddannelse, hvor mænd oftere starter på universitetet. Kvinder gennemfører deres videregående uddannelse i højere grad end mænd.

KVINDERNE PÅ ARBEJDSMARKEDET

I 1950'erne var hovedparten af kvinderne typisk kun på arbejdsmarkedet, mens de var helt unge, hvorefter de arbejdede hjemme. I dag bliver kvinderne - som mændene - på arbejdsmarkedet i langt det meste af deres erhvervsaktive alder. Inden for de enkelte alderstrin er en langt større andel af den samlede kvindelige befolkning derfor i dag i arbejdsstyrken, dvs. enten i arbejde eller arbejdsløse. Mændenes erhvervsfrekvens er til gengæld faldet siden 1950.

KORTERE ARBEJDSSTID

At mange flere er kommet på arbejdsmarkedet betyder ikke, at vi samlet arbejder mange flere timer. Ikke mindst fordi arbejdstiden er lavere end tidligere. Hvor den ugentlige arbejdstid i 1958 var 48 timer, går vi nu hjem efter 37 timer, og den betalte ferie er mere end fordoblet fra to uger i 1952 til fem-seks uger i dag.

ARBEJDSSTIDEN FALDET MED 25 PROCENT

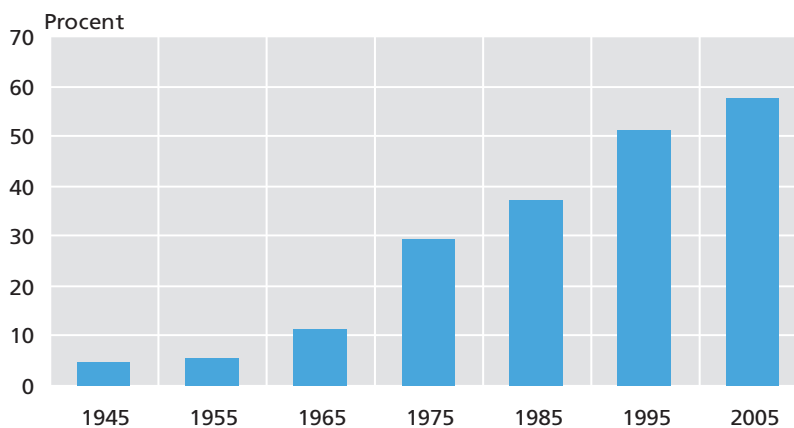
I industrien er den gennemsnitlige årlige arbejdstid reduceret med omkring 550 timer fra 1948 til 2007 - et fald på over 25 procent.

DELTTID

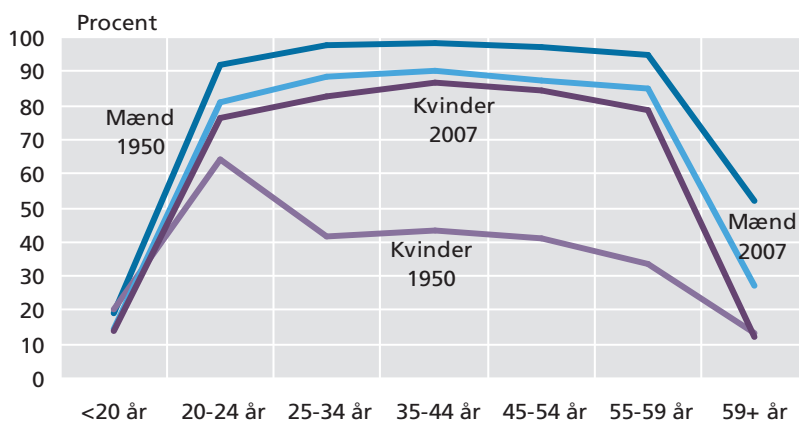
Da kvinderne kom på arbejdsmarkedet i 1960'erne og 1970'erne, steg deltidsfrekvensen markant. Deltidsfrekvensen viser, hvor stor en del af de beskæftigede som arbejder på nedsat tid.

Deltidsbeskæftigelsen toppede i begyndelsen af 1980'erne med næsten 20 procent. Siden har andelen af kvinder på deltid været stærkt faldende, mens mændene er gået en smule mere på deltid.

ANDEL AF 19-ÅRIGE MED AFSLUTTET GYMNASIAL UDDANNELSE

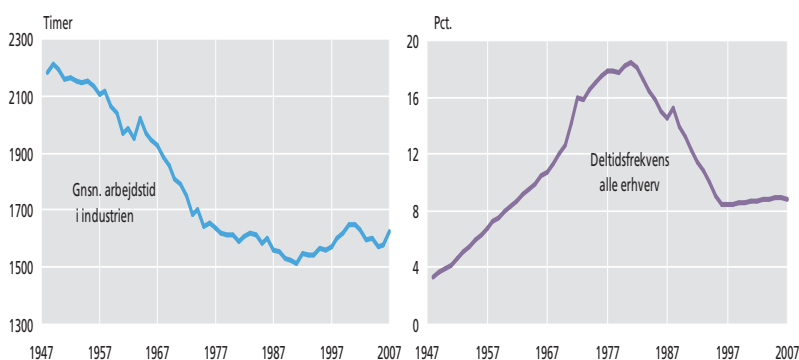
ERHVERVSFREKVENNS, MÆND OG KVINDER

ARBEJDSSTYRKE I PROCENT AF BEFOLKNINGEN

	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	pct. af befolkningen 15-69 år						
I alt	70,8	68,3	70,4	77,1	78,5	74,8	74,2
Mænd	95,4	93,7	86,8	86,0	83,9	79,0	77,4
Kvinder	46,9	43,6	54,1	68,1	73,1	70,7	70,8

GENNEMSNITLIG ARBEJDSSTID OG DELTTIDSFREKVENNS.

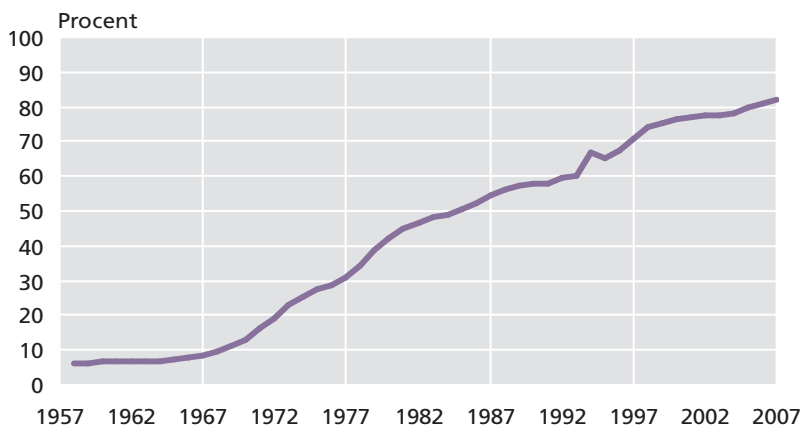

ARBEJDSSTID

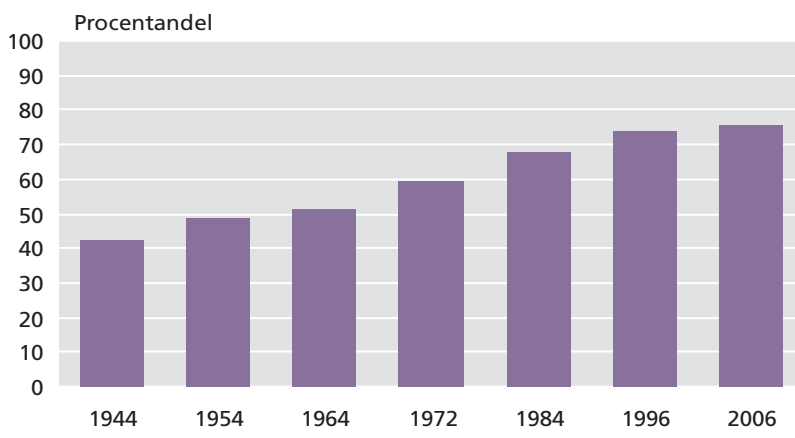
	1948	1960	1975	1985	1995	2000	2007
	timer						
Gnsntl. årlig arbejdstid i industrien	2 180	2 042	1 645	1 582	1 566	1 647	1 626
	pct.						
Deltidsfrekvens, alle brancher	3,4	7,9	17,1	15,8	9,0	8,6	8,9

ANDEL AF 0-6 ÅRIGE BØRN I DAGINSTITUTION

KVINDERS GENNEMSITLIGE INDKOMST I PROCENT AF MÆNDS INDKOMST

BØRNE NE KOMMER I INSTITUTION

At flere går på arbejde har også ændret hverdagen for de yngste familiemedlemmer. Med begge forældre på arbejde i stadig flere familier er også behovet for pasning af de mindste uden for hjemmet steget.

I 1960'erne blev mindre end hver tiende 0-6-årige passet i institution, men siden er det blevet almindeligt, at børnene tilbringer hverdagen i daginstitution eller dagpleje. I 2007 blev mere end fire ud af fem børn passet uden for hjemmet. Den markante stigning i brugen af offentlig børnepasning de seneste årtier er størst for de seks- til niårige. I dag bliver de fleste børn på skolen efter skoletid. De går nemlig i skolens fritidsordning - også kaldet SFO'en.

De første skolefritidsordninger blev oprettet i 1984. Det første år var 1.223 børn tilmeldt en SFO. I 1994 var tallet vokset til 89.400, og i 2007 var 222.400 tilmeldt. Langt de fleste børn mellem seks og ni år går i dag enten i SFO eller på fritidshjem efter skoletid.

MÆNDENE TJENER STADIG MEST

Der er stor forskel på mænds og kvinders indkomst. Andelen af kvinder på deltid er medvirkende til denne forskel. I krigsårene havde kvinderne i gennemsnitligt 40 procent af mændenes indkomst, mens de gennem 1960'erne og 1970'erne nåede op på 60 procent af mændenes. I dag hvor deltidarbejde er langt mindre udbredt, har kvinderne i gennemsnit 76 procent af mændenes indkomst. Forskellen på mænds og kvinders gennemsnitlige årsindkomst gennem livet skyldes blandt andet, at der er flere ældre kvinder end mænd, og der derfor indgår flere kvindelige pensionister i statistikken. Det skyldes dog også, at de bedst betalte jobs i stor udstrækning stadig varetages af mænd.

KVINDER I FOLKETINGET

Selv om kvinderne gennem de seneste 30-40 år har fået flere betydningsfulde poster, er der stadig i dag stor overvægt af mænd på bestyrelses- og direktionsgangene.

Politik er ikke damete med blødt brød.

Ritt Bjerregaard

Af de nuværende partier i Folketinget har fire for tiden en kvindelig formand. De øvrige partier har enten en mandlig formand eller kollektiv ledelse. Der er ikke lige mange kvinder og mænd i Folketinget. Antallet af kvindelige medlemmer har været støt stigende fra et niveau på to-fire i perioden frem til

valget i 1945 op til 68 kvinder eller 37,9 procent ved valget i 2001. Ved de to valg siden 2001 har der været 36 procent kvinder.

SVINGENDE BESKÆFTIGELSE

I løbet af 1960'erne vænnede danskerne sig til, at der var arbejde til alle - ja, endda mere end de selv kunne klare. Derfor blev en del af arbejdet overladt til udenlandske gæstarbejdere.

Efter den første oliekrise i 1973-74 begyndte en stigning i ledigheden, som kom til at vare mere end 20 år - kun afbrudt få gange. Dels i 1979, hvor efterlønsordningen blev indført, og dels under den korte højkonjunktur i midten af 1980'erne.

Stigningen i arbejdsløsheden, der begyndte i 1970'erne, var ikke et isoleret dansk fænomen, men gjaldt stort set alle OECD-lande - mest udtalt i Europa.

REKORDLAV LEDIGHED

Fra midten af 1990'erne har ledigheden stort set været faldende. I sommeren 2008 er ledigheden med en let ændret metode opgjort til 1,6 procent af arbejdsstyrken, hvilket er det laveste niveau i mere end 30 år.

Dengang i 1993 kendte alle én, der var blevet arbejdsløs. Nu kender de fleste én, der kom i arbejde.

Poul Nyrup Rasmussen

Mange mennesker deltager i forskellige såkaldte arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger som aktivering, kurser og jobs med løntilskud. I dag er antallet næsten halveret i forhold til 1994, hvor 600.000 deltog i sådanne ordninger. Også før 1994 fandtes forskellige ordninger, men de er ikke opgjort systematisk, så de kan sammenlignes

I DAG ER FLERE KVINDER END MÆND ARBEJDSLØSE

Ledigheden har ramt mænd og kvinder forskelligt: I starten af 1970'erne var flere mænd end kvinder arbejdsløse, hvilket imidlertid ændrede sig i slutningen af årtiet. Efter at ledighedsprocenten for kvinder i en periode har ligget omkring 1 procentpoint over mændenes, er forskellen nede under 0,5 procentpoint under den nuværende meget lave ledighed.

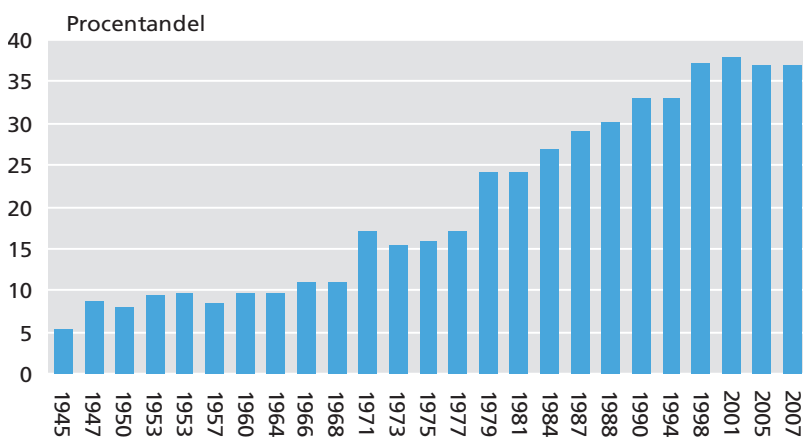
INTEGRATION AF INDVANDRERE

En af de store samfundsmæssige udfordringer i starten af det 21. århundrede er at få integreret indvandrere fra ikke-vestlige lande

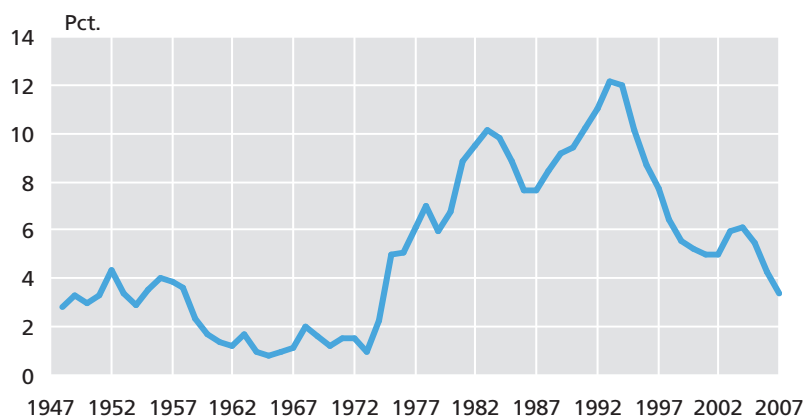

Helle Degn fejrede som den første folkevalgte kvinde 25-års jubilæum i Folketinget i 1998

KVINDERS ANDEL I FOLKETINGET VED FOLKETINGSVALG

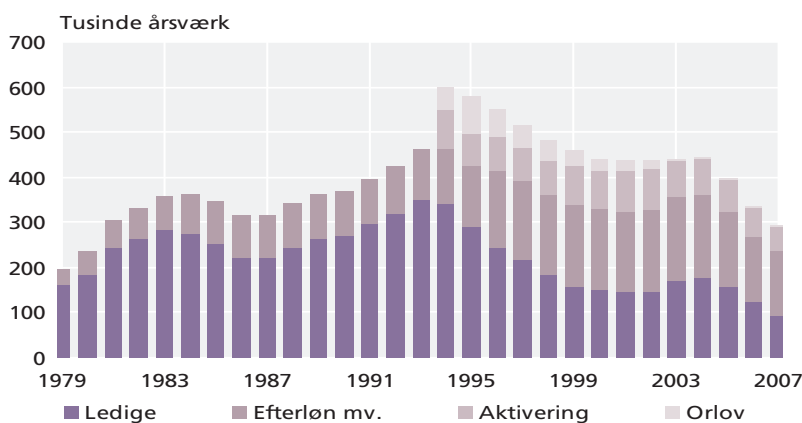
LEDIGHED I PROCENT AF ARBEJDSSTYRKEN

LEDIGHED

	1950	1960	1974	1983	1994	2000	2007
	pct. af arbejdsstyrken						
Danmark, register	3,0	1,7	2,3	10,2	12,0	5,3	3,4
OECD i alt, stikprøve	..	3,4	3,9	8,4	8,1	6,4	5,6
OECD Europa, stikprøve	..	2,9	3,7	9,3	11,3	8,7	7,1
USA, stikprøve	..	5,4	5,5	9,6	6,1	4,0	4,6

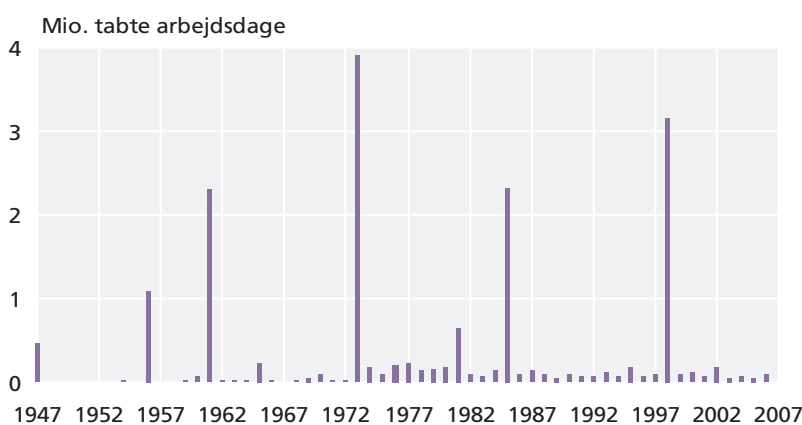
LEDIGHED OG ARBEJDSMARKEDSPOLITISKE FORANSTALTNINGER

ORGANISATIONS- OG FORSIKRINGSGRAD

	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	pct. af arbejdsstyrken						
Organisationsgrad i alt	34,8	43,9	48,0	67,4	72,9	76,2	71,6
Forsikringsgrad i alt	30,9	33,8	34,2	62,1	69,0	77,0	72,1
Kvinder	18,7	24,7	20,8	60,0	73,5	82,0	76,5

TABTE ARBEJDSDAGE

TABTE ARBEJDSDAGE I UDVALGTE ÅR

	1946	1961	1973	1985	1998	2007
	1.000 stk.					
Antal tabte arbejdsdage	1 386	2 308	3 901	2 333	3 173	92

på det danske arbejdsmarked. I en årrække har arbejdsløshedsprocenten været meget højere for indvandrere fra ikke-vestlige lande end for personer af dansk oprindelse og for indvandrere med en vestlig baggrund.

Indvandrerne er dog blevet stadig mere integreret på arbejdsmarkedet. Deres ledighed er faldet løbende, og de seneste års generelle fald i arbejdsløsheden er også kommet de ikke-vestlige indvandrere til gode. I 2007 havde de dog stadig en tre gange så høj arbejdsløshed som befolkningen som helhed.

FÆRRE UNGE ORGANISERER SIG

Danske lønmodtagere bliver i meget høj grad repræsenteret af organisationer i forhandlinger om løn og arbejdsvilkår. Forsikrings- og organisationsgraden viser hhv. antallet af arbejdsløshedsforsikrede og antallet af medlemmer af fagforeninger i procent af arbejdsstyrken.

Især siden 1970'erne har danskerne både organiseret og forsikret sig i højere grad. Denne udvikling er vendt, men Danmark og de øvrige nordiske lande har stadig verdens højeste organisationsgrad. Undersøgelser viser, at der i dag er en påfaldende lavere organisationsgrad blandt unge end blandt ældre generationer.

SÆLDENT KONFLIKT PÅ ARBEJDSMARKEDET

Arbejdsmarkedets to hovedorganisationer, Landsorganisationen (LO) og Dansk Arbejdsgiverforening (DA) har lige siden den første Hovedaftale fra 1899 haft faste spilleregler for, hvordan man håndterer uoverensstemmelser på det danske arbejdsmarked. Bl.a. er der fredspligt i overenskomstperioden, hvilket betyder at man ikke må strejke eller lave lockout. Tabte arbejdsdage ved arbejdskonflikter er da også koncentreret i perioder, hvor overenskomster skal fornyes.

RET FÅ ARBEJDSDAGE MISTES VED KONFLIKT

Selv i de år, hvor der tabes flest arbejdsdage på grund af arbejdskonflikter, svarer det til mindre end 1 procent af årets samlede antal arbejdsdage. Storkonflikten i 1973, var den største konflikt siden 1936. Konflikten handlede blandt andet om løn og arbejdstid og kostede næsten 4 mio. tabte arbejdsdage.

STREJKER I FORÅRET 2008

Overenskomstforhandlingerne i foråret 2008 gav dog anledning til større strejker end normalt. Offentligt ansatte i FOA, Sundhedskartellet og BUPL nedlagde arbejdet i en længere periode i protest mod de aftalte lønstigninger for offentligt ansatte på 12,8 procent over de næste tre år.

Danskerne tjener og bruger flere penge

VÆKST I DET OFFENTLIGE FORBRUG

En stor del af de seneste 60 års vækst i produktionen er brugt til et stigende offentligt forbrug, som er seksdoblet i perioden 1948-2007. Væksten i det offentlige forbrug er dog afdæmpet fra begyndelsen af 1980'erne og fremefter. Det private forbrug steg indtil omkring årtusindeskiftet relativt langsommere end det offentlige forbrug. Væksten i det private forbrug var især svag omkring oliekriserne i begyndelsen af 1970'erne og 1980'erne. Det private forbrug er siden 2000 steget med 20 procent, mens det offentlige forbrug er steget med 12 procent.

PENGENE GÅR TIL BOLIG, IKKE MAD

Væksten i det private forbrug skyldes bl.a., at danskerne bruger langt flere penge på at bo. I dag udgør boligudgifter omkring 20 procent af det samlede private forbrug, mens det udgjorde under 5 procent i 1948. I samme periode har vi skåret voldsomt ned på, hvor stor en del af husholdningskronerne vi køber mad for. Udviklingen skal dog også ses i lyset af, at priserne på boliger er steget kraftigere end på mad.

Inflation vil sige, at en ting, der har kostet 50 kr. for nogle år siden, nu koster 200 kr. at få repareret.

Povl Sabroe

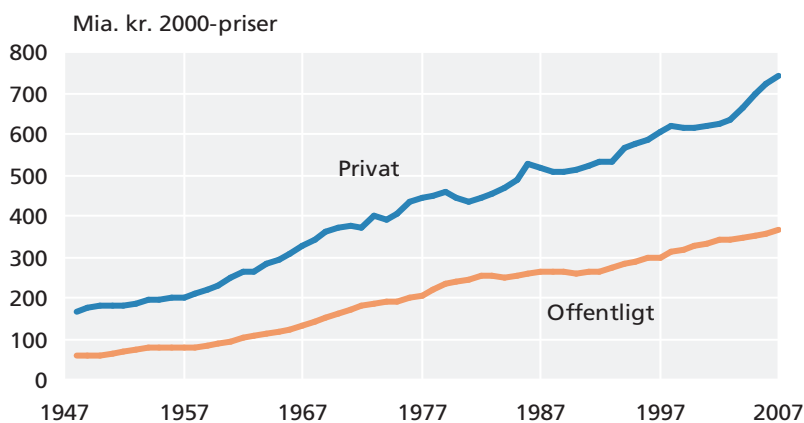
FLERE BOR ALENE

Væksten i danskernes boligudgifter afspejler sig i boligernes kvalitet: Stort set alle har i dag centralvarme og eget bad, hvilket i 1955 kun gjaldt en tredjedel af husstandene. I 1955 boede der i gennemsnit mere end tre personer i en husstand, hvilket nu er reduceret til lidt over to personer. Det skyldes især, at langt flere som nævnt i dag bor alene.

I EGET HUS

At der er 94 procent flere boliger end i 1955 er mest fordi, der er langt flere enfamiliehuse, som i dag er den almindeligste form for bolig. Salget af parcelhuse toppede i slutningen af 1970'erne, hvor der blev solgt mere end 60.000 huse pr. år. Også i 1980'erne var der godt gang i ejendomsmarkedet, indtil Kartoffelkuren i 1986 bremsede udviklingen på det noget overophedede boligmarked og fik antallet af tvangsauktioner til at stige voldsomt i flere år. Selv om huspriserne er steget meget i slutningen af 1990'erne og frem til 2007, nåede aktivitetsniveau og priser først i 2004-2005 samme niveau som i 1979, når man justerer salgsprisen for, hvordan forbrugerpriserne har udviklet sig.

FORBRUG

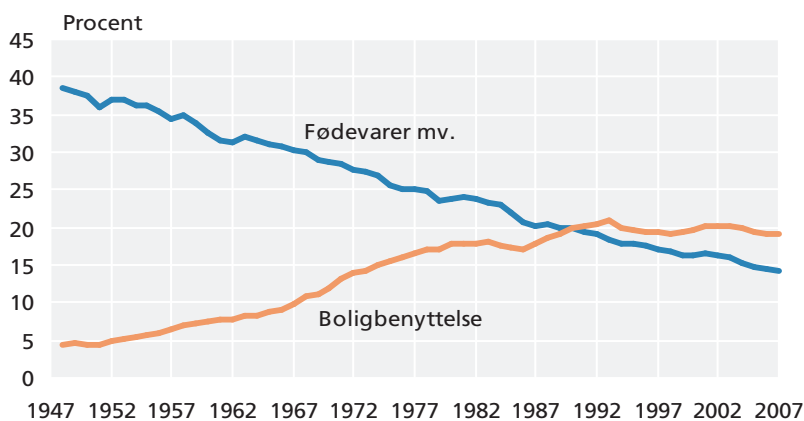

	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	mia. kr. 2000-priser						
Privat forbrug	182,7	282,9	370,4	443,9	511,2	616,7	740,8
Offentligt forbrug	59,6	93,3	160,5	240,6	259,3	325,1	363,5

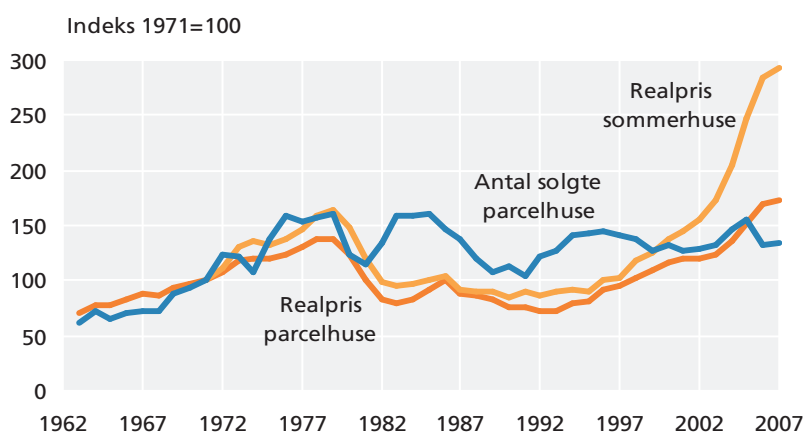
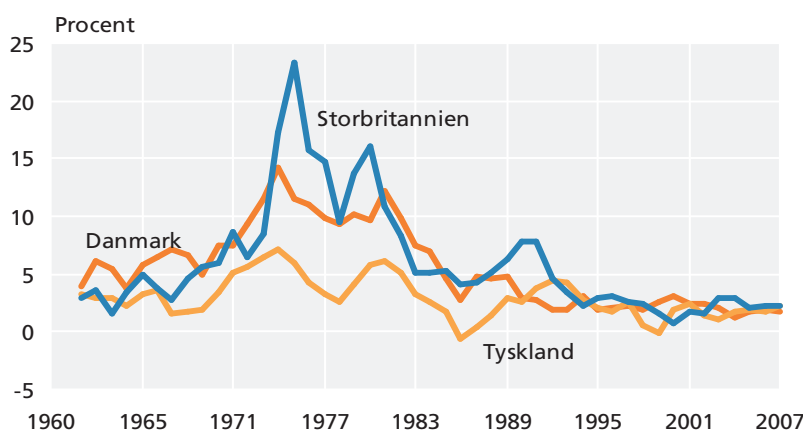
Lokum i Korsgade, 1975

PRIVAT FORBRUG TIL MAD OG BOLIG

PRIVATFORBRUG

	1948	1960	1975	1985	1995	2000	2007
	årets priser, mia. kr.						
Privat forbrug i alt	12,6	26,5	125,2	346,0	521,8	616,7	839,8
	pct. af privatforbrug						
Mad	38,5	32,5	25,6	21,9	17,8	16,4	14,2
Brændsel og benzin	8,0	6,9	8,1	8,9	8,3	8,9	8,6
Øvrige ikke-varige varer	15,8	14,4	12,5	11,9	11,8	11,6	11,3
Køb af biler	1,4	5,5	4,6	6,3	5,6	4,3	6,0
Øvrige varige varer	6,0	9,8	10,1	8,0	7,5	8,0	7,7
Bolig	4,4	7,6	15,4	17,2	19,6	19,7	19,2
Øvrige tjenester	26,0	23,3	23,7	25,7	29,4	31,1	33,1

SOLGTE HUSE OG HUSPRISER

ÅRLIG STIGNING I FORBRUGERPRISERNE (INFLATION)

ÅRLIG INFLATION

	1961	1970	1980	1990	2000	2007
	pct.					
Danmark	3,9	7,4	9,6	2,9	3,1	1,7
Tyskland	3,2	3,5	5,8	2,7	1,9	2,3
Storbritannien	2,9	6,0	16,1	7,8	0,8	2,3
USA	1,1	4,7	10,8	4,6	2,4	2,8

Også prisen på sommerhuse er steget kraftigt i tiårsperioden frem til 2007. Prisstigningen skyldes blandt andet, at danskerne er begyndt at investere i sommerhuse som alternativ form for pensionsopsparing på grund af det lave renteniveau. Siden midten af 2007 er prisudviklingen dog vendt, og salget af sommerhuse begyndte allerede i 2004 at falde. I anden halvdel af 2008 er den bristede boligboble, boligpriserens dyk og finanskrise på dagsordenen.

Folk ejer jo ikke deres huse. Det er livsvarige luksufængsler, folk køber sig under det nuværende system.

Henrik Stangerup

FRA HØJ TIL LAV INFLATION

Fra 1960 og frem til slutningen af 1980'erne var den danske inflation en del højere end inflationen i mange andre lande. Men blandt andet på grund af friere kapitalbevægelser siden midten af 1980'erne har landenes inflationsrater de senere år været ret ens.

Lønstigninger er en væsentlig del af forklaringen på forbrugerpriserens stigning. Frem til midten af 1980'erne var stadige forhøjelser af momsen og punktafgifter dog også med til at få forbrugerpriserne til at stige.

I en årrække har inflationen været meget lav, og den har ligget under 2 procent de sidste år. Siden midten af 2007 er udviklingen dog vendt for nogle typer varer. Prisen på basisvarer som mad og ikke-alkoholiske drikkevarer er steget med omkring 10 procent det seneste år, og det påvirker de samlede forbrugerpriser.

TJENESTYDELSE ER STEGET MEST I PRIS

Det generelle prisniveau er i dag 17 gange højere end i 1948. Men der er stor forskel på prisudviklingen inden for forskellige områder. Priserne på varer er steget mindre end priserne på tjenesteydelser. Det skyldes bl.a., at vi i højere grad køber og sælger varer internationalt, mens tjenesteydelserne foregår mere lokalt. Hvor varerne i dag koster 13 gange så meget som i 1948, er priserne på tjenesteydelserne blevet mere end 25 gange så høje.

LØN STEGET MERE END PRISER

Vi har kunnet købe stadigt mere for vores løn siden midten af 1950'erne. Fra midten af 1950'erne og frem til midten af 1970'erne steg timelønnen væsentlig mere end forbrugerpriserne. Det var en periode præget af

stor reallønsfremgang. Den udvikling vendte i slutningen af 1970'erne, da prisstigningerne mere end slugte lønstigningerne. Midt i 1980'erne vendte billedet igen med stigende reallønninger.

Siden 1990'erne har stigningerne i både lønninger og priser generelt været lave, men da lønningerne er steget mere end priserne, er der sket en stadig forbedring af reallønnen.

FORSKELLIG UDVIKLING FRA LAND TIL LAND

Udviklingen i reallønnen er meget forskellig fra land til land. Især Japan og Vesttyskland har i 1960'erne og i 1970'erne haft en imponerende økonomisk udvikling. En del har handlet om at forny og genopbygge produktionsapparatet efter 2. verdenskrig. I 1980'erne og 1990'erne har både Tyskland og Japan haft moderat reallønsudvikling.

MINDRE FORSKELLE PÅ RIG OG FATTIG

Den stigende købekraft er kommet alle til gode. Danskernes indkomster er i perioden blevet mere og mere ligeligt fordelt. Hvor der var stor forskel på rig og fattig før 2. verdenskrig, er denne ulighed siden blevet mindre. Især fra slutningen af 1960'erne til sidst i 1980'erne blev danskernes indkomstforskelle formindsket meget.

Ulighed kan måles ved at se på, hvor stor en procentdel af de samlede indkomster der skal flyttes fra den rigeste halvdel af befolkningen til den fattigste halvdel, for at de to halvdele har samme gennemsnitsindkomst (maksimal udjævningsprocent). Målt på denne måde er uligheden faldet gennem hele efterkrigstiden. Bruger man mere fintmaskede nøgletal, kan man dog se, at indkomstuligheden mellem de 10 procent rigeste og de 10 procent fattigste i de senere år er vokset.

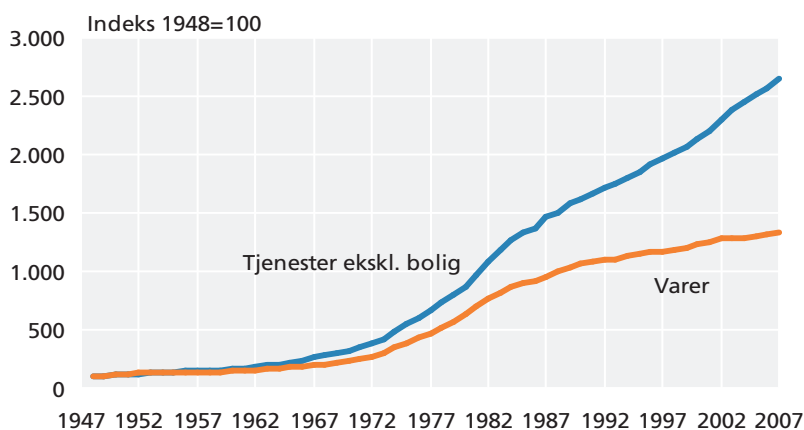
Da har i velstand vi drevet det vidt, når få har for meget og færre for lidt.

N.F.S. Grundtvig

De rigeste 10 procent af befolkningen har i løbet af de seneste ti år oplevet den største stigning i deres realindkomst, nemlig 43,5 procent eller 3,7 procent pr. år. Stigningen er fire-fem gange så stor som den, grupper med de laveste disponible indkomster har haft i samme periode.

Sammenlignet med andre lande er Danmark i dag dog et af de lande, som har den mest ligelige fordeling af indkomsterne.

PRISER PÅ VARER OG TJENESTEYDELSER

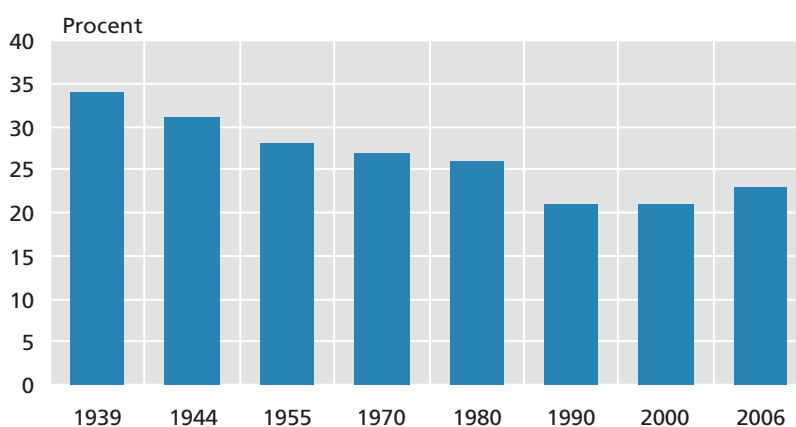
PRISER PÅ VARER OG TJENESTEYDELSER

	1955	1970	1980	1990	2000	2007
	indeks, 1948=100					
Varer	133	228	625	1 065	1 232	1 335
Tjenester ekskl. bolig	137	324	864	1 618	2 130	2 590

TIMELØN

	1955	1965	1975	1985	1990	1995	2000	2007
	indeks, 2007=100							
Timelønsindeks	2,0	4,6	15,8	35,7	46,9	67,3	80,1	100
	gnsntl. timefortjeneste, kr.							
Timeløn for arbejdere	4	9	31	70	92	132	157	196

MAKSIMAL UDJÆVNINGSPROCENT

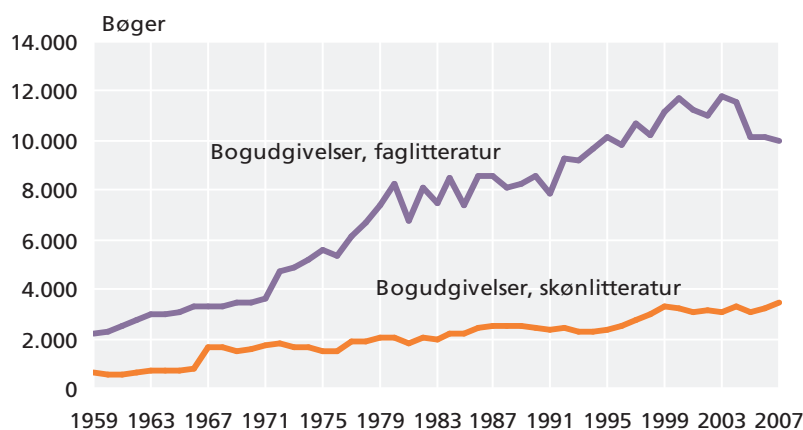

MAKSIMAL UDJÆVNINGSPROCENT

	1939	1944	1955	1970	1980	1990	2000	2006
	procent							
Maksimal udjævningsprocent efter skat	34	31	28	27	26	21	21	23

Verden kommer nærmere

BOGUDGIVELSER

Vi forbruger langt flere og flere forskellige slags kulturelle tilbud i dag, end vi gjorde for 60 år siden. Især tilbringer vi langt flere timer foran fjernsynet. Men vi køber også flere bøger, og der bliver i dag udgivet fem gange flere bøger, end der blev i slutningen af 1950'erne. Bibliotekerne får også flere besøg, men siden starten af 1990'erne er det samlede udlån faldet. Samtidig låner brugerne flere musioptagelser, levende billeder og multimedier, hvor bibliotekerne tidligere gav mulighed for at læse og låne bøger med hjem.

At der i dag bliver udgivet mange flere faglitterære bøger skyldes blandt andet, at man i dag har brug for faglig viden til langt flere funktioner. Både på jobbet og til dagligdags gøremål, for eksempel inden for it.

ELEKTRONISKE NYHEDER UDEN FORSINKELSER

Hvor dagspressen tidligere var hovedleverandør af daglige nyheder, erstatter stadig flere danskere avisen med nyheder i tv og på internettet. Der bliver i dag solgt og trykt færre aviser end de sidste 60 år, nemlig hvad der svarer til en avis til hver fjerde person. I 1960'erne var det hver tredje. Avismarkedet har desuden skiftet karakter i de seneste fem år, da gratisaviser udfylder en stadig større rolle.

Tv er ligesom forstørrelsesglas. Selv den mindste krumme bliver umådelig interessant, selv om den ingenting er.

Poul Nesgaard

I tv og på internettet følger vi med i, hvad der sker rundt i hele verden, mens det sker. I 2007 havde 83 procent af befolkningen adgang til internettet hjemme, 92 procent af disse gennem en bredbåndsforbindelse. Det er en tredjedel mere end i 2001. De fleste bruger i stigende omfang nettet til at søge information, købe varer og tjenester, ordne bankforretninger og kommunikere gennem e-mail, chatfora og lignende.

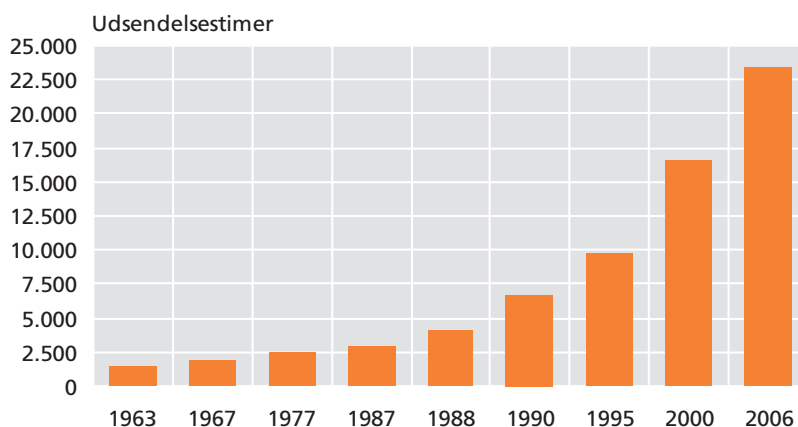
FLERE TV-STATIONER

Hvor vi indtil 1988 kun havde én dansk fjernsynskanal, som viste en daglig nyhedsudsendelse, har vi i dag et stort udvalg af nationale og internationale kanaler, som alle bringer jævnlige nyhedsprogrammer. I de seneste 20-25 år er der kommet flere og flere tv-stationer. Det har betydet, at antallet af udsendelsestimer er eksploderet. Alene de to danske kanaler DR1 og TV2 sender ti gange så mange timer som i 1975. Desuden har hver anden husstand i dag adgang til en række

Paraboler i beboelsesejendom på Stengade på Nørrebro

TIMER SENDT PÅ DR1 OG TV2 (FRA 1988)

kanaler med temaer som sport, musik, natur og tegnefilm, som ikke fandtes for bare ti år siden.

MULTIETNISK OG MULTIKULTUREL

Udenlandske radio- og tv-kanaler bringer i dag verden ind i danskernes stuer. Samtidig har indvandringen af mennesker med anderledes og forskellige kulturelle baggrunde de seneste 20 år gjort Danmark stadig mere multietnisk og multikulturelt. Kebab og pizza indgår i dag i de fleste danskeres kost, og religiøse hovedbeklædninger og burkaer er almindelige i bybilledet.

FÆRRE ER MEDLEMMER AF FOLKEKIRKEN

Der har i mange år været et lille, men nogenlunde konstant fald i, hvor stor en del af befolkningen, som er medlem af folkekirken. I 2008 er andelen 82,1 procent, hvorimod mere end 90 procent var medlemmer før 1990.

FLERE BESØG PÅ MUSEERNE

De sidste 60 år har danskerne fået flere museer at vælge imellem, men de bliver også besøgt flittigere. Ud over museerne trækker zoologiske haver og et stigende udbud af forskellige slags akvarier stadig flere besøgende.

Kunst er det, man ikke kan. Hvis man kunne, var det jo ingen kunst.

Robert Storm Petersen

VI KOMMUNIKERER MOBILT

Også brugen af mobiltelefoner er eksploderet de seneste år. I 2007 havde 95 procent af befolkningen en mobiltelefon, hvilket er en stigning på 40 procent i forhold til i 2000. Ifølge tal fra IT- og Telestyrelsen har danskerne i gennemsnit mere end ét mobilabonnement pr. person, mens vi kun har halvt så mange fastnetabonnemeter. I 1997 havde kun 27 ud af 100 et mobilabonnement.

HURTIG TRANSPORT OG EGEN BIL

Den teknologiske udvikling har også haft en stor indflydelse på vores opfattelse af afstand, både globalt og nationalt. Det er blevet lettere, hurtigere og billigere at komme rundt. I dag er hestevognen erstattet af bilen, og med fly og højhastighedstog tilbagelægger vi store afstande på kort tid.

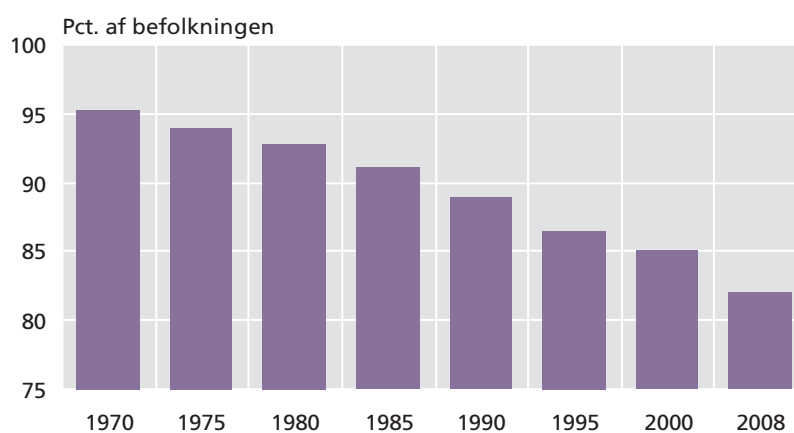
BIL TIL NÆSTEN ALLE

Efter afslutningen på 2. verdenskrig er antallet af biler vokset kraftigt. I 1945 var der kun 40.000 personbiler i Danmark, mens der i 2007 kørte 2,1 mio. biler på vejene.

NYHEDER, BIOGRAFER OG TEATER

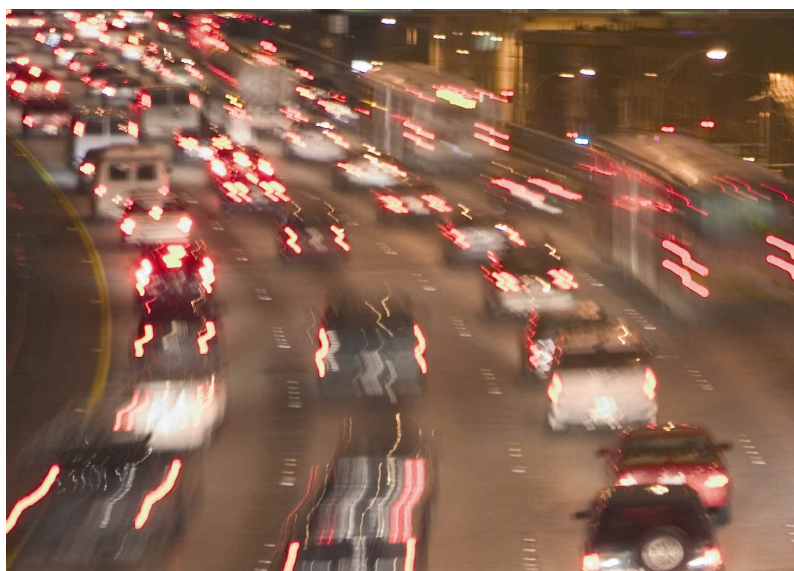
	1945	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	antal pr. person						
Folke- og skolebibliotekernes udlån	3,5	4,5	11,1	22,7	22,3	15,0	13,0
Tilskuere til teaterforestillinger	0,15	0,29	0,45	0,44	0,43
Solgte biografbilletter	11,6	9,6	4,9	3,0	1,9	2,0	2,20
Fjernsynslicenser	...	0,08	0,27	0,36	0,38	0,42	0,45
Dagspresse, hverdagsoplag	...	0,35	0,36	0,37	0,35	0,28	0,23

MEDLEMMER AF FOLKEKIRKEN

BESØG PÅ MUSEER

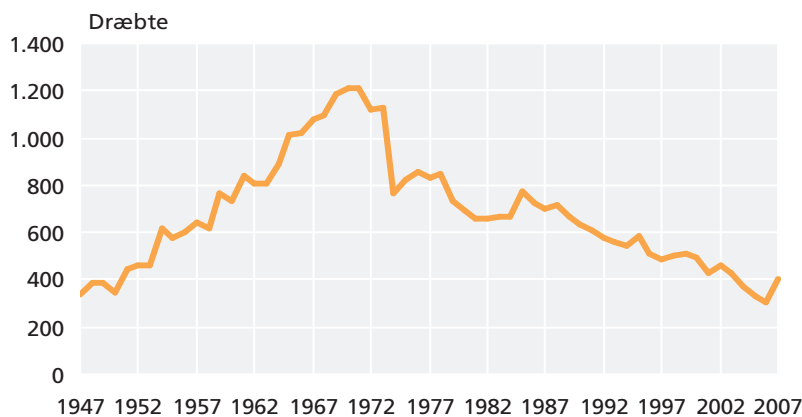
	1953	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	tusinde						
Besøg på museer i alt	2 597	3 496	5 655	8 155	9 410	9 926	10 498
Nationalmuseet	282	193	341	259	155	346	411
Den gamle by, Århus	75	56	100	255	289	324	388
H.C. Andersens Hus, Odense	101	135	127	142	149	132	92
Ny Carlsberg Glyptotek	137	123	146	185	192	340	232
Statens Museum for Kunst	117	129	258	184	229	246	425
Louisiana, Humlebæk	...	172	202	357	628	505	468

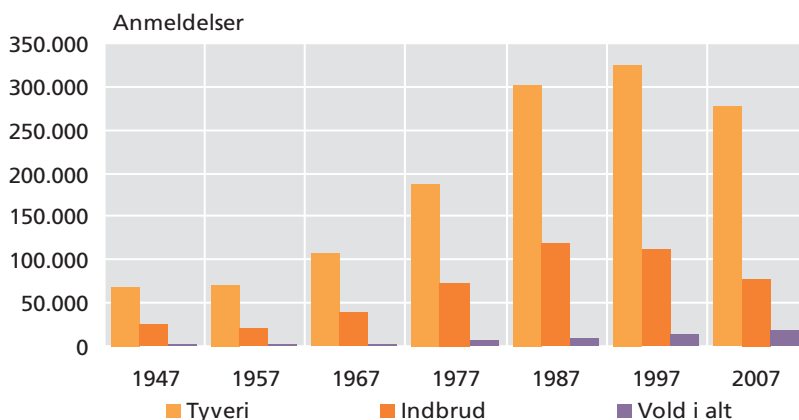
ANTAL PERSONBILER PR. PERSON

1. januar	1945	1960	1970	1980	1990	2000	2008
	antal pr. person						
Personbiler	0,01	0,09	0,22	0,27	0,31	0,35	0,38

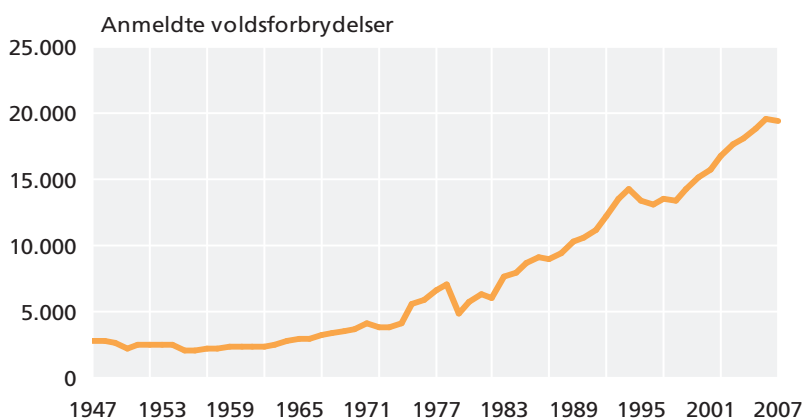
DRÆBTE I TRAFIKKEN

ANMELDTE TYVERIER OG INDBRUD

ANMELDTE VOLDSFORBRYDELSE

Mere end hver tredje dansker har i dag egen bil.

Motoriseringens sluttrin er nået, når parkeringen koster mere end at køre i bilen.

Peter Sellers

KRAV OM SIKKERHEDSSELE

Mange flere biler har også betydet, at mange er blevet dræbt i trafikken. Fire gange så mange mennesker blev slået ihjel i trafikken i 1971 som i 1947.

Der er siden lykkedes at nedbringe antallet af dræbte i trafikken gennem forskellige tiltag. Blandt andet blev der indført generelle hastighedsbegrænsninger i forbindelse med oliekrisen i 1973-74, og i 1976 blev det gjort obligatorisk at bruge sikkerhedssele i biler og styrthjelm på knallert og motorcykel. De danske veje er desuden forbedret, og der er kommet flere motorveje hvilket har øget trafiksikkerheden.

PROMILLEGRÆNSEN SÆNKET

Grænsen for spirituskørsel blev i 1997 ændret fra 0,8 procent til 0,5. Sammen med massive landsdækkende kampagner med budskabet om at lade bilen stå, når man drikker alkohol, har disse tiltag nedbragt antallet af dræbte til under 500 personer om året. 2006 lå historisk lavt med kun 306 trafikdræbte, men i 2007 steg antallet igen med en tredjedel til 406 personer.

Sammenholder man antallet af dræbte med antallet af biler, er der dog sket et kraftigt fald. I 1950 blev der dræbt 32,7 personer i trafikken for hver 10.000 biler, mens antallet i 2006 var 1,6 person.

STIGNING I TYVERIER OG INDBRUD

Der er i den seneste 60-års periode sket en kraftig stigning i antallet af tyverier og indbrud. Fra midten af 1960'erne og frem til midten af 1990'erne skete der mere end en tredobling af anmeldte tyverier og indbrud. Men fra midten af 1990'erne vendte udviklingen, og der har været færre berigelses-tyverier.

FLERE ANMELDER VOLD

I modsætning til tyveri er der blevet anmeldt flere voldsforbrydelser i løbet af perioden. Kurven undervurderer stigningen i volds-kriminalitet, fordi uagtsomt manddrab i færdselsuheld indgår indtil 1973, og aborter indgår op til 1970. På den anden side anmelder man sandsynligvis flere sager i dag i tilfælde, som ikke tidligere blev anmeldt til politiet.

Velfærdsstaten opbygges

EUROPA I RUINER

Efter 2. verdenskrig lå store dele af Europa og Japan i bogstaveligste forstand i ruiner, mens USA's produktionsapparat var intakt.

GENOPBYGNING

Genopbygningen af den danske økonomi blev i nogen grad hæmmet af problemer med at finansiere underskuddet på betalingsbalancen. Derfor dæmpede man med jævne mellemrum det økonomiske aktivitetsniveau gennem finanspolitiske indgreb. Fra slutningen af 1950'erne var alle vestlige valutaer konvertible, dvs. at de frit kunne veksles, og de internationale finansmarkeder fungerede fuldt ud.

En soldat er en forhenværende civilist, der uddannes til at optræde uciviliseret for at bevare civilisationen

Halfdan Rasmussen

PRODUKTIVITETEN ER STEGET VOLDSOMT

I 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne oplevede Danmark et økonomisk opsving uden sidestykke. Opsvinget endte ret brat med oliekrisen i 1973-74, og den økonomiske vækst, målt som den årlige procentvise ændring i bruttonationalproduktet (BNP) i faste priser, har siden været mere moderat.

Særligt i de primære og sekundære erhverv steg produktiviteten voldsomt. En beskæftiget inden for fx landbrug producerer i dag næsten 40 gange så meget som i 1948, mens en beskæftiget inden for industri og byggeri producerer mere end seks gange så meget. I de tjenesteydende erhverv har udviklingen været mere afdæmpet.

Da den gennemsnitlige arbejdstid samtidig er faldet og ferieperioderne øget, arbejder hver beskæftiget i kortere tid. Væksten i produktivitet pr. time har derfor været endnu kraftigere.

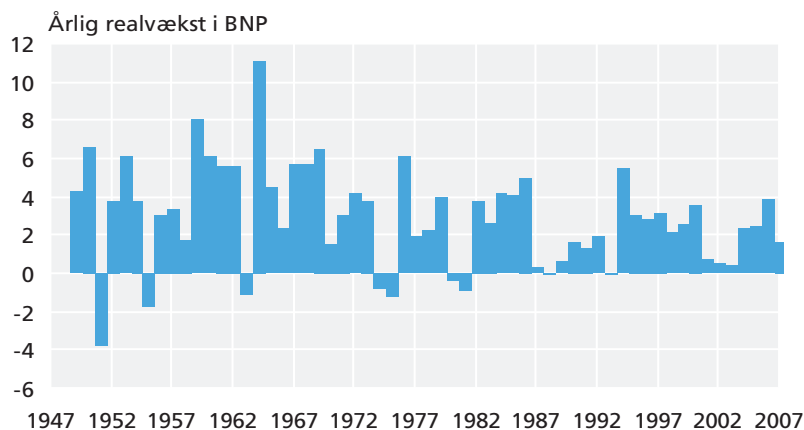
FLERE MASKINER FOR HVER BESKÆFTIGET

Væksten i produktionen pr. beskæftiget viser ikke alene ændringer i arbejdsprocesser og et højere uddannelsesniveau. Den skal også ses i sammenhæng med mængden af realkapital, dvs. maskiner, transportmidler og bygninger i produktionsprocessen. Fra 1966 til 2006 er mængden af realkapital pr. beskæftiget mere end fordoblet.

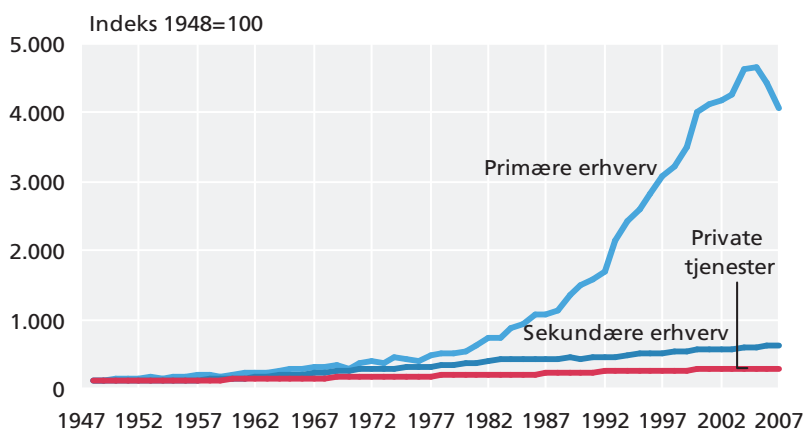
FORDOBLING AF SKATTETRYKKET

For at finansiere efterkrigstidens velfærdsstat er skattetrykket fordoblet fra 1948 til midten af 1980'erne. Siden 1990'erne har det

ØKONOMISK VÆKST

PRODUKTIVITETEN I ERHVERVSGRUPPER

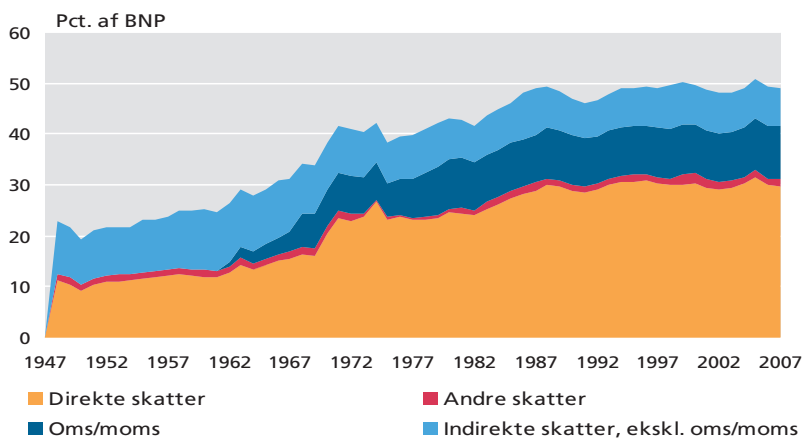
PRODUKTIVITET

	1950	1960	1975	1985	1995	2000	2007
	indeks, 1948=100						
Primære erhverv	143	189	431	944	2 589	4 003	4 058
Sekundære erhverv	111	145	308	422	503	564	622
Private tjenester	103	129	172	206	257	272	293

De københavnske selvangivelser bliver sorteret

SKATTETRYKKETS FORDELING PÅ SKATTEARTER

GRØNNE AFGIFTER

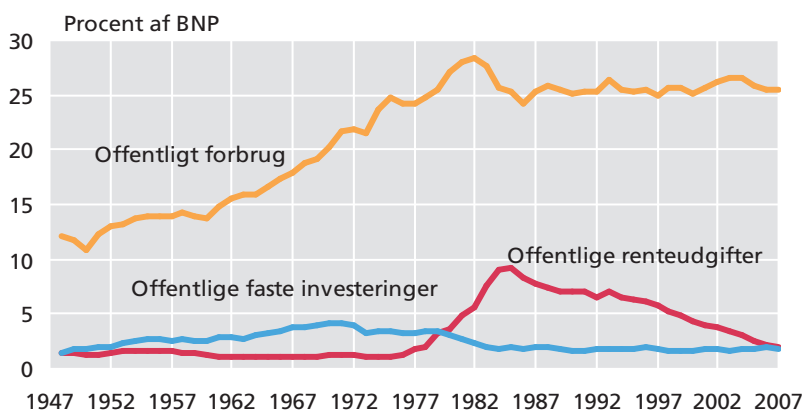
	1970	1980	1990	2000	2007
	pct. af BNP				
Grønne afgifter	3,3	3,5	3,5	4,7	4,5

SKATTETRYK

	1948	1965	1975	1985	1995	2000	2007
	pct. af BNP						
Danmark							
Skatter i alt	22,9	29,5	38,4	46,1	49,1	49,5	49,0
Direkte skatter i alt	10,7	14,4	23,3	27,3	30,7	30,3	29,8
Oms/moms	0,0	2,9	6,7	9,3	9,4	9,6	10,4
Indirekte skatter, ekskl. oms/moms	10,5	10,9	7,9	7,9	7,6	7,6	7,6
Andre skatter i alt	1,7	1,5	0,4	1,6	1,3	2,0	1,2
Udvalgte lande							
OECD-landene i alt	...	25,5	29,5	32,7	34,8	36,1	35,9 ¹
Sverige	...	35,0	41,2	47,3	47,5	51,8	48,2
Tyskland	...	31,6	34,3	36,1	37,2	37,2	36,2
USA	...	24,7	25,6	25,6	27,9	29,9	28,3
EU-15	...	27,6	32,2	37,6	39,0	40,6	39,8 ¹

¹ Tallene er fra 2006

OFFENTLIGE UDGIFTER

udgjort næsten halvdelen af bruttonationalproduktet.

KILDESKATTEN BETØD, AT ARBEJDSGIVERNE TRAK SKAT

De direkte skatter - primært indkomstskat - har i hele perioden udgjort en voksende del af den samlede beskatning. I 1970 blev kilde-skatten indført. Den medførte, at arbejdsgiverne begyndte at trække skatten fra den udbetalte løn, hvor de ansatte tidligere selv havde udredt deres udeståender med skattevæsenet efter årets afslutning. Ændringen i opgørelsestidspunkt betød, at 1969 blev et skattefrit år. Det nye skattesystem gav store ændringer. For at kunne administrere det var det nødvendigt med et landsdækkende centralt personregister. Derfor blev CPR-registret indført i 1968.

GRØNNE AFGIFTER PÅ BILER OG ENERGI

Resten af beskatningen består hovedsagelig af de generelle omsætningsafgifter (moms) og forskellige punktafgifter. Punktafgifterne er typisk "giftskatter" på tobak, spiritus mv. eller grønne afgifter på motorkøretøjer, energi, affald og lignende. I de senere år er statens indtægter fra grønne afgifter og direkte skatter faldet.

Der er mange andre, som ikke betaler skat. Jeg skrigr bare lidt mere op om det.

Mogens Glistrup

SKATTETRYKKET ER HØJT I DANMARK

Skattetrykket er forøget mærkbart i efterkrigstiden. Sammenlignet med udlandet har Danmark i dag et højt skattetryk. Det danske skattetryk har dog ligget relativt stabilt de seneste 15 år, mens skattetrykket i mange af de øvrige OECD-lande stiger og dermed nærmer sig det danske niveau. Det høje skattetryk sammenlignet med andre OECD-lande går til at finansiere offentlige goder, der bliver stillet til rådighed for borgerne gratis eller for en delvis betaling. Det drejer sig fx om hospitalsophold, undervisning, forsvar og retsvæsen. I mange andre OECD-lande dækkes disse udgifter af forsikringsordninger.

STØRRE OFFENTLIG SEKTOR

Udviklingen i det offentlige forbrug afspejler væksten i den offentlige beskæftigelse, som har været langt større end for andre erhvervsgrupper. I den offentlige produktion er den væsentligste produktionsfaktor arbejdskraft, som for eksempel udgøres af læger, lærere og ansatte i administrationen. To tredjedele af de offentlige forbrugsudgifter går til løn til de ansatte.

I 1970 var 16 procent af alle beskæftigede ansat i det offentlige. Denne andel var i 1993 steget til 29 procent og har siden været stort set konstant.

Fra begyndelsen af 1980'erne er væksten i det offentlige forbrug dæmpet. Det offentlige forbrug er vokset fra at udgøre 12 procent af bruttonationalproduktet i 1948 til omkring 25 procent i de seneste 20 år.

DE OFFENTLIGE INVESTERINGER STEG

Det offentliges investeringer steg i 1950'erne og 1960'erne, hvor velfærdsstaten blev kraftigt udbygget. Siden er investeringerne dæmpet, og de har i de sidste 20 år holdt sig under 2 procent af BNP.

I slutningen af 1970'erne steg de offentlige renteudgifter betragtelig fra et par procent af BNP til næsten 10 procent i 1985, fordi der i flere år var underskud på de offentlige finanser. Statsgældens andel af BNP er stærkt reduceret siden 1995. Den markante reduktion af gælden og lavere markedsrenter har betydet, at statens renteudgifter er faldet fra 5,7 procent af BNP til 2,2 procent de seneste ti år.

STATEN OMFORDELER

Statens indtægter fra skatterne bruges blandt andet til at omfordele samfundets indkomster. De sociale overførsler til private er øget betragteligt, blandt andet på grund af udbygningen af det offentlige forsørgelsessystem med folkepension til næsten alle og stigende udgifter til arbejdsløshedsunderstøttelse. Dels har pensionsalderen i en periode efter årtusindeskiftet været nedsat fra 67 år til 65 år, dels har stadig flere valgt at gå på efterløn, fra ordningen blev indført i 1979 til 2004.

Der er kun een samfundsklasse, der tænker mere på penge end de rige, og det er de fattige.

Oscar Wilde

Især i de 20 år efter oliekrisen i 1973, hvor ledigheden var næsten støt stigende, har udgifter til indkomstoverførsler fyldt godt i budgettet - i 1994 over 20 procent af BNP. Siden har staten brugt en relativt mindre del til indkomstoverførsler.

På trods af at ledigheden i 2007 er faldet til det niveau, den havde i midten af 1970'erne, går en større del af statens udgifter i dag til overførselsindkomster end for 30 år siden.

OFFENTLIGT ANSATTE

	1948	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	pct. af beskæftigede i alt						
Offentligt ansatte	6,7	9,2	16,1	26,3	28,9	28,8	28,4

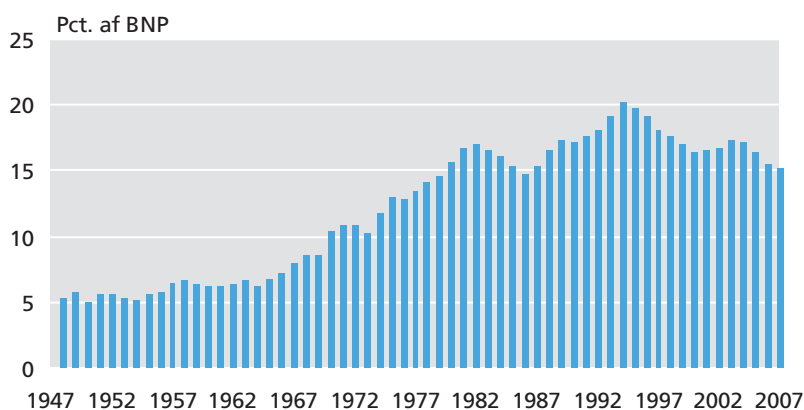
OFFENTLIGE UDGIFTER

	1948	1960	1971	1980	1990	2000	2007
	pct. af BNP						
Offentlige udgifter i alt	42,3	53,6	55,5	53,0	49,9
Offentligt forbrug	12,0	13,7	21,8	25,8	24,0	24,4	25,5
Offentlige renteudgifter	1,4	1,3	1,3	3,7	7,1	4,3	2,0
Subsidier	0,7	0,8	2,8	3,1	3,3	3,1	2,7
Indkomstoverførsler i alt	5,3	6,2	10,8	15,6	17,1	16,4	15,2
Pensioner i alt	6,0	6,4	6,5	6,6	6,8
Arbejdsløshedsdagpenge	0,5	2,9	3,0	1,4	0,7
Andre driftsudgifter	0,7	1,4	1,5	2,5	2,3
Offentlige faste investeringer	1,5	2,5	4,2	3,1	1,7	1,7	1,8
Andre kapitaludgifter	0,8	0,9	0,8	0,5	0,4

Herlev Hospital

INDKOMSTOVERFØRSLER TIL PRIVATPERSONER

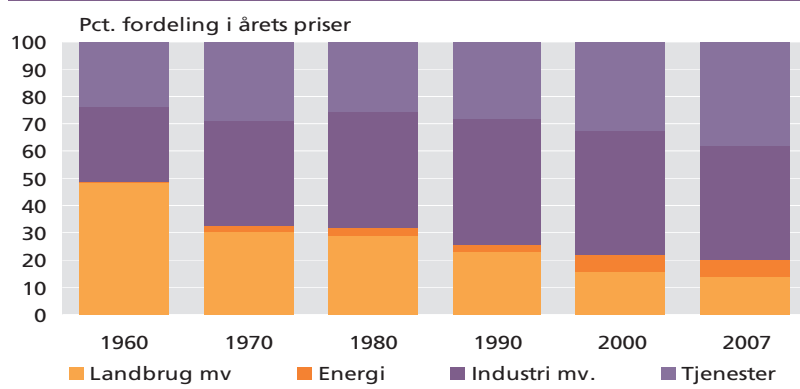

Økonomien overskrider grænserne

DANMARKS UDENRIGSHANDEL

	1948	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	årets priser, mia. kr.						
Eksport i alt	3,4	13,5	34,9	130,5	312,3	602,3	885,0
Eksport af varer i alt	2,8	10,4	22,3	97,3	225,3	405,5	549,9
Import i alt	3,9	13,9	39,5	136,8	273,7	524,3	863,6
Import af varer i alt	3,5	12,5	33,1	111,4	204,1	364,4	565,4
	pct. af BNP						
Eksport i alt	18,7	32,1	28,0	33,2	37,2	46,6	52,2
Eksport af varer i alt	15,5	24,7	20,3	24,8	26,8	31,3	32,4
Import i alt	22,1	33,7	31,7	34,8	32,6	40,5	50,9
Import af varer i alt	19,9	30,4	26,6	28,4	24,3	28,2	33,3

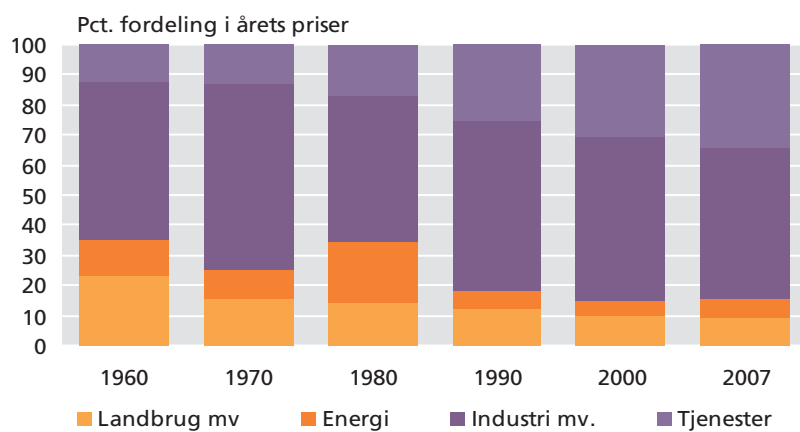
EKSPORT FORDELT PÅ VAREARTER

FORDELING AF VAREEKSPORT PÅ LANDE

	1948	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	andel af samlet vareeksport						
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Tyskland	1,8	21,6	13,4	18,8	18,1	19,6	17,1
Storbritannien	30,4	26,6	18,9	14,8	11,4	9,6	7,9
Sverige	7,5	9,0	16,9	11,3	11,2	11,1	11,3
Holland	2,2	1,9	2,3	3,9	4,5	4,2	4,4
USA	5,4	6,8	7,7	4,7	5,2	5,8	6,7
Japan	0,0	0,3	0,8	2,1	4,0	3,7	2,2
Øvrige lande	52,7	33,8	40,0	44,5	45,5	46,1	50,5

IMPORT FORDELT PÅ VAREARTER

FÆRRE HANDELSHINDRINGER

I efterkrigstiden begyndte vi at handle stadig mere internationalt. Det var en markant kursændring i forhold til mellemkrigstiden, hvor de fleste lande valgte at beskytte sig mod international konkurrence med høje toldmure. Denne beskyttelsespolitik blev der gjort op med allerede i 1944, hvor de allierede på et møde i Bretton Woods fastlagde retningslinjerne for efterkrigstidens handels- og valutakurspolitik.

I 1947 blev retningslinjerne udmøntet i den første GATT-aftale (General Agreement on Tariffs and Trade), som blev starten på afskaffelsen af toldmure og importrestriktioner. Arbejdet foregår stadig, men der er væsentlig færre handelshindringer. World Trade Organisation (WTO) har fra 1995 overtaget GATT's opgaver.

STØRRE EKSPORT OG IMPORT

Under besættelsen var Danmark tvunget til næsten kun at handle med Tyskland. I de første efterkrigsår blev den Danmarks udenrigshandel begrænset af en række restriktioner indført af Direktoratet for Vareforsyning for at holde på Danmarks beskedne beholdning af udenlandsk valuta og sørge for, at den blev brugt så effektivt som muligt.

Efterfølgende har den danske eksport af varer og tjenesteydelser udgjort 30-40 procent af BNP frem til årtusindeskiftet. Siden er den steget markant, så den i dag udgør mere end 50 procent.

Koreakrigens udbrud i starten af 1950'erne gav stigende råvarepriser. Det betød, at både importens og eksportens andel af BNP steg kraftigt. Også de to oliekriser i 1970'erne gav stigende importpriser. Eksportens andel af BNP steg fra slutningen af 1970'erne frem til midten af 1980'erne.

Siden 1987 har eksportens andel af BNP oversteget importens – en udvikling, der bidrager positivt til væksten i BNP.

VI EKSPORTERER FLEST FÆRDIGVARER

Sammensætningen af Danmarks eksport har ændret sig meget. Tidligere eksporterede vi primært landbrugsprodukter, mens Danmark i dag mest eksporterer industri- og energiprodukter. Også handlen med tjenesteydelser er stigende inden for både import og eksport.

Siden starten af 1960'erne er landbrugsvarernes andel af den samlede eksport mere end halveret, så salget i dag udgør omkring 16 procent af den samlede eksport.

Danmarks vigtigste handelspartnere er europæiske lande som Tyskland, Storbritannien og Sverige – altså lande, der geografisk og kulturelt ligger tæt på Danmark. Sådan har det været i hele efterkrigstiden. Den mest markante ændring i samhandelsmønstret er, at vores eksport til Storbritannien er blevet relativt mindre vigtig, fordi eksporten af landbrugsvarer betyder mindre i dag.

SAMARBEJDE I EFTA OG EU

Danmarks deltagelse i den europæiske handel er siden 1960 formaliseret gennem medlemskab af to europæiske sammenslutninger:

EFTA

Den europæiske frihandels sammenslutning EFTA (European Free Trade Association) omfattede ved starten i 1960 blandt andet Danmark, England og Sverige. Frihandelsaftalen dækkede primært industrivarer. Told på industrivarer blev afskaffet imellem medlemslandene, mens de enkelte medlemslande frit kunne fastsætte toldsats over for tredjelande.

EU

I 1973 blev Danmark sammen med England og Irland medlem af De Europæiske Fællesskaber (EF, fra 1. jan. 1994 EU). EU har fælles toldsats over for tredjelande. Medlemskabet betød, at næsten alle danske varer og tjenesteydelser efter en overgangsperiode fik toldfri adgang til de væsentligste europæiske markeder. Vores medlemskab af EF medførte også en kraftig stigning i priserne på landbrugsvarer, hvilket var en fordel for et land som Danmark, der eksporterer flere landbrugsprodukter, end vi importerer. EU er blevet udvidet flere gange. Senest optog EU 1. maj 2004 ti nye medlemslande og gik fra 15 til 25 medlemslande, og 1. januar 2007 blev medlemskaren udvidet til 27 lande, da Rumænien og Bulgarien blev optaget.

If you can't join them, beat them

Uffe Elleman-Jensen om Europa efter EM-sejr og danskernes nej til Maastricht-traktaten i 1992

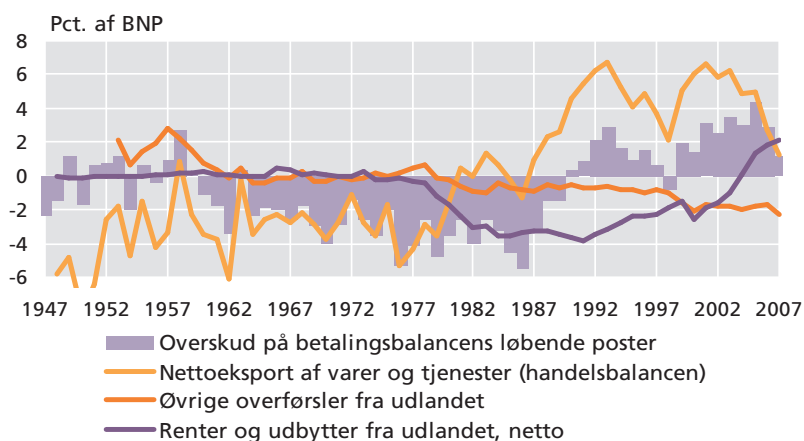
BETALINGSBALANCEN I MINUS

Underskud på betalingsbalancen betyder, at man stifter gæld til udlandet. Helt frem til 1990'erne var der underskud på den danske betalingsbalance over for udlandet. Det skyldtes først og fremmest underskud på handelsbalancen, fordi vi importerede mere, end vi eksporterede - især i de første efterkrigsår og i 1960'erne og 1970'erne.

FORDELING AF VAREIMPORT PÅ LANDE

	1948	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	pct.						
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Tyskland	3,8	22,8	24,2	23,2	23,9	22,5	22,8
Storbritannien	26,0	14,6	9,1	8,5	7,5	8,9	6,0
Sverige	6,6	9,5	15,6	13,0	11,0	12,1	14,0
Holland	2,4	6,4	4,3	4,9	6,1	8,0	6,8
USA	14,4	9,8	6,2	7,7	6,1	4,2	3,2
Japan	0,0	0,8	3,4	2,9	4,7	1,6	1,0
Øvrige lande	46,8	36,1	37,1	39,9	40,7	42,8	46,4

BETALINGSBALANCEN

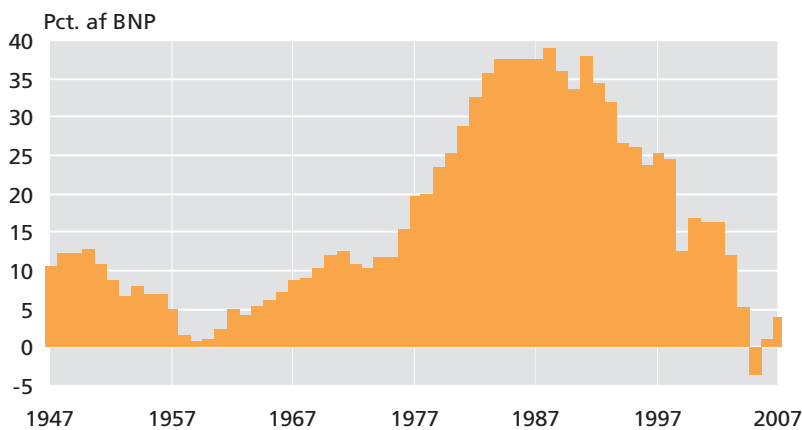

EU-Parlamentet i Bruxelles

BETALINGSBALANCEN

	1953	1967	1977	1987	1997	2007
	pct. af BNP					
Handelsbalancen	-1,8	-2,8	-4,3	1,0	3,7	1,3
Renter og udbytter fra udlandet, netto	0,0	0,3	-0,3	-3,2	-2,3	2,2
Øvrige overførsler fra udlandet	2,1	-0,1	0,5	-0,9	-0,8	-2,3
Betalingsbalancens løbende poster	1,1	-2,6	-4,2	-3,2	0,6	1,1

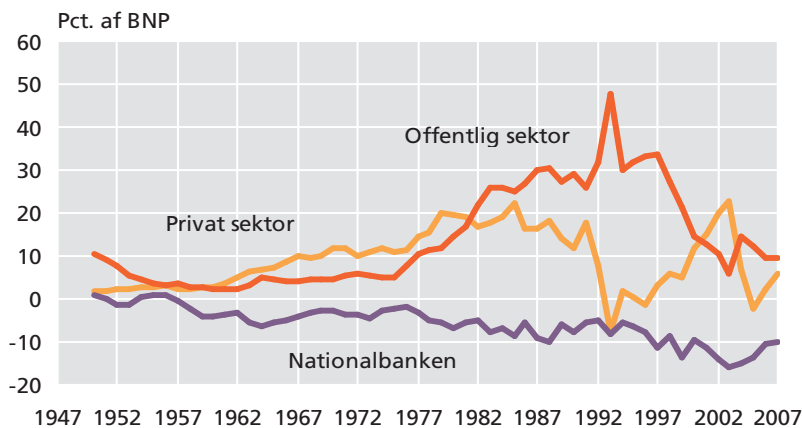
DANMARKS GÆLD TIL UDLANDET

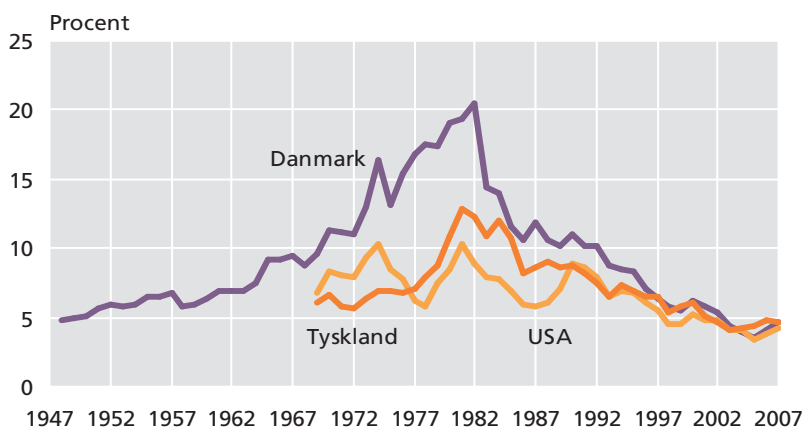
NETTOGÆLD

	1945	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	pct. af BNP						
Nettogæld	5,5	1,0	12,0	25,4	33,5	16,8	3,8

UDLANDSGÆLD FORDELT PÅ SEKTORER

LANG RENTE

I 1950'erne kunne man kun i begrænset omfang tage udenlandske lån, så underskuddet på betalingsbalancen kunne ikke blive så voldsomt.

DANMARKS NETTOGÆLD TIL UDLANDET

De mange års underskud på betalingsbalancen afspejles i udlandsgældens størrelse, der toppede i 1988 med næsten 40 procent af BNP. Siden er gældsandelen faldet kraftigt på grund af overskud på betalingsbalancen.

Renterne på udlandsgælden skal finansieres, og det kræver fremmed valuta. Denne renteburde voksede støt fra 1960'erne og frem til starten af 1990'erne. Fra 1990'erne havde både internationalt rentefald og den efterhånden reducerede udlandsgæld lettet renteburden.

Danmark har stadig gæld til udlandet. Men opgør man aktiver og passiver for den offentlige og private sektor under ét, viste opgørelsen i 2005, at Danmark for første gang siden 2. verdenskrig havde mere til gode, end vi skyldte væk. Det har dog ikke været tilfældet siden. I 2007 var den samlede nettogæld på 3,8 procent af BNP.

Hvis vi ville, kunne vi gøre meget for at bekæmpe al den vold. Men vi risikerer jo, at renten stiger.

Niels Hausgaard

RENTESPÆND TIL UDLANDET

I perioden 1948-1982 steg den lange rente, dvs. renten på fx obligationer med en løbetid på 10-30 år, næsten uafbrudt. Niveaulet lå i perioder væsentlig højere end udlandets.

Rentspændet over for udlandet skal ses i sammenhæng med gentagne devalueringer, dvs. nedskrivninger af kronens værdi. Ved stadige forventninger om fremtidige devalueringer var et højt renteniveau stort set den eneste måde, man kunne lokke udenlandsk kapital til Danmark.

Fra slutningen af 1982 og frem har Danmark satset på fastkurspolitik, og der blev indledt en periode med et væsentligt lavere rentespænd.

MERE ENS INFLATION INTERNATIONALT

Rentens niveau er nært knyttet til inflationen. Siden midten af 1980'erne har blandt andet friere kapitalbevægelser og det formindskede rentespænd betydet, at landenes inflationsrater er mere ensartede.

DOLLARMANGEL

En vigtig forudsætning for at kunne handle smidigt over landegrænser manglede ved 2. verdenskrigs afslutning: Valutaerne var ikke konvertible, dvs. de kunne ikke frit veksles.

Den eneste valuta, alle lande var villige til at modtage, var dollaren, men det var begrænset, hvad et sønderbombet Europa kunne eksportere til USA. Der opstod derfor overefterspørgsel efter dollar eller – som det er blevet kaldt – dollarmangel.

MARSHALL-HJÆLP TIL GENOPBYGNING

USA afhjalp delvis denne dollarmangel gennem Marshall-hjælpen, som startede i 1948. Hjælpen skulle gøre det muligt at genopbygge Europa, men havde for USA den sidegevinst, at landets eksportører fik muligheder at afsætte varer på et købedygtigt europæisk marked.

DEN EUROPÆISKE BETALINGSUNION

I 1950 oprettedes den Europæiske Betalingsunion (European Payment Union, EPU), der fungerede som clearingsbank for betalinger mellem de europæiske lande - en praktisk foranstaltning, når valutaerne ikke var konvertible.

Først i 1958 var valutaforholdene så normaliserede, at EPU kunne nedlægges. I den følgende periode var valutaernes værdi knyttet til guld, som stort set hele Vesteuropa havde deponeret store mængder af i USA. Så længe landene havde tillid til, at fordringer i dollar kunne konverteres til guld, var kursrelationerne stabile.

DOLLAREN GÅR FRA GULDET

I begyndelsen af 1970'erne brød systemet imidlertid sammen, da USA brød dollarens bånd til guldet. Efter et kortvarigt genoplivningsforsøg gik dollaren definitivt fra guldet i 1973, hvorefter dollaren havde flydende kurser over for de øvrige valutaer.

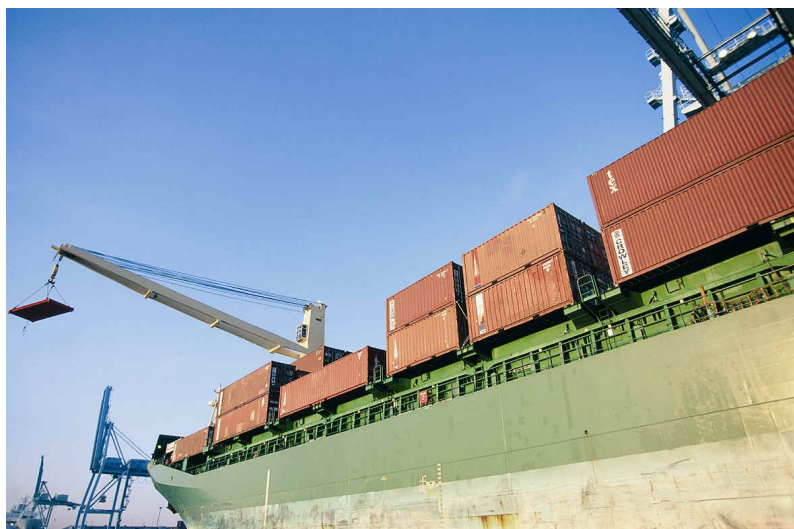

Penge alene gør ikke lykkelig. Man må også have aktier, guld og ejendomme

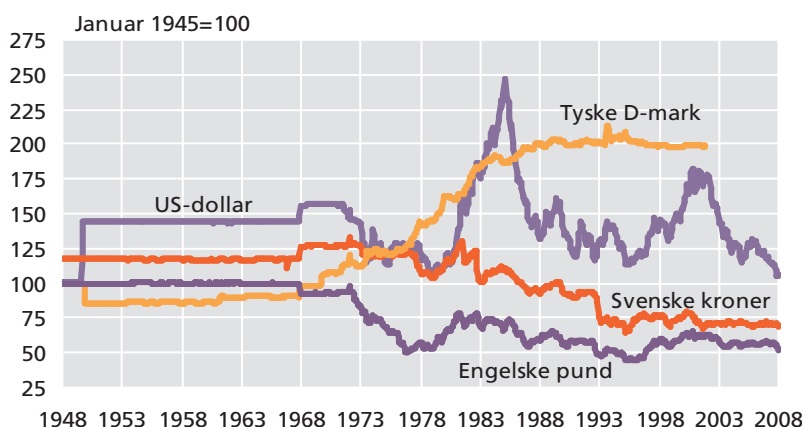
Danny Kaye

SLANGESAMARBEJDET OG EMS'EN

I Europa indledte en række lande, herunder Danmark, "slangesamarbejdet" for at stabilisere valutakurserne. Ankeret i samarbejdet blev den tyske D-mark, som også spillede den centrale rolle i afløseren fra 1979, EMS'en (European Monetary System).

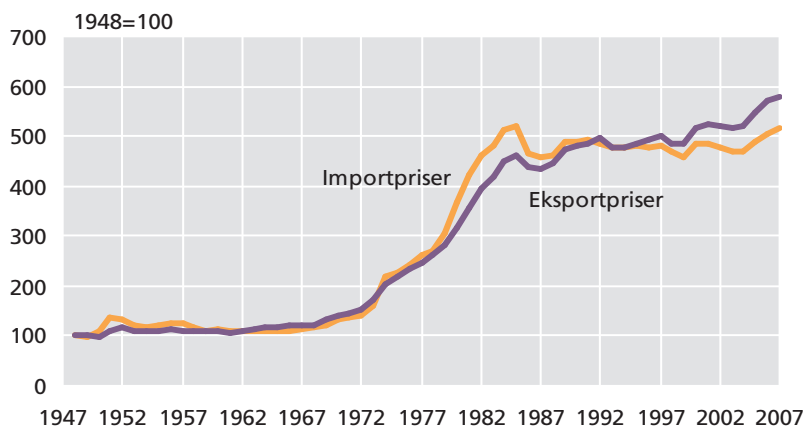
LANG RENTE I UDVALGTE LANDE

	1948	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	pct.						
Danmark	4,8	6,3	11,4	19,1	11,0	6,3	4,7
Tyskland	8,3	8,5	8,9	5,3	4,2
USA	6,6	10,8	8,7	6,1	4,7
Euroområdet	8,2	12,4	10,9	5,4	4,3

VALUTAKURSER**VALUTAKURSER**

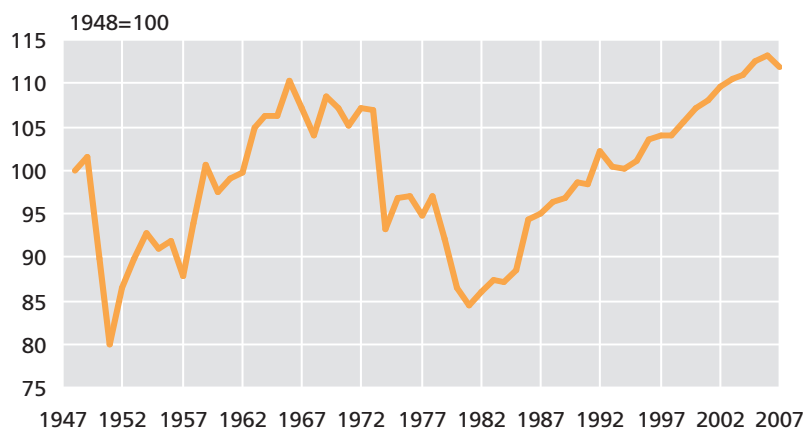
	1948	1960	1970	1980	1990	2000	2007
	danske kroner pr. 100 enheder valuta						
Tyske D-mark	112	165	174	337	383	381	...
Svenske kroner	134	134	145	133	105	88	81
Engelske pund (Sterling)	1 936	1 936	1 798	1 311	1 102	1 223	1 090
USA dollar	481	690	750	563	619	809	545
Euro	745	745

PRISER PÅ IMPORT OG EKSPORT AF VARER

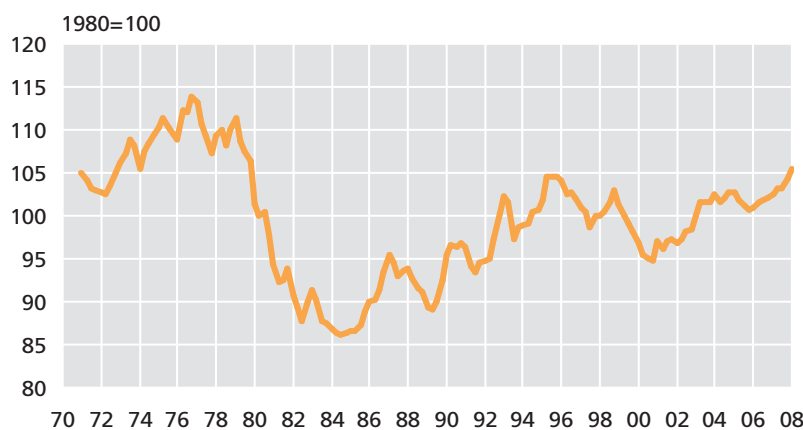

	1955	1965	1975	1985	1995	2007
	indeks, 1948=100					
Eksport af varer og tjenester	110	116	220	462	485	580
Import af varer og tjenester	121	110	227	522	480	518
Bytteforhold	91	106	97	89	101	112

BYTTEFORHOLD

EFFEKTIV KRONEKURS

Den danske kroners kurs varierede betydeligt, efter at dollaren gik fra guldet. Især blev kronens værdi kraftigt forringet over for den tyske D-mark.

VALUTAER UDSKIFTES MED EURO

Fra 1. januar 1999 blev valutakurserne i det europæiske valutasamarbejde fastlåst for de daværende 11 EU-lande (senere 12 med Grækenland), der deltog i Den økonomiske og monetære union (ØMU'en). Euroen blev formelt indført som afregningsvaluta, og fra 1. marts 2002 er kun euroen et lovligt betalingsmiddel i fx Tyskland. Siden er yderligere tre lande blevet medlemmer, så eurozonen i 2008 består af 15 lande.

Danmark valgte ved folkeafstemning i 2000 ikke at deltage. England og Sverige deltager heller ikke i ØMU'en, men har til forskel fra Danmark "flydende valutakurser". Danmark deltager i fastkurssamarbejdet ERM II over for euroen.

VALUTAKURSERNE AFGØRENDE FOR BYTTEFORHOLD

Valutakurserne er afgørende for udviklingen i bytteforholdet. Betydningen måles gennem den effektive kronekurs, som er beregnet ud fra, hvor vigtige de enkelte valutaer er for den danske udenrigshandel. En stigning i den effektive kronekurs betyder, at den danske kroners internationale værdi er forøget. Ved at sammenligne den effektive kronekurs med bytteforholdet kan man se, at valutakurserne har stor indflydelse på bytteforholdet i udenrigshandlen.

DANSK BYTTEFORHOLD FORBEDRET

Udviklingen i betalingsbalancen er blandt andet påvirket af priserne på import og eksport. Man kan få et samlet mål for denne prisudvikling ved at beregne bytteforholdet i udenrigshandlen, dvs. udviklingen af eksportpriser i forhold til importpriser. En stigning i bytteforholdet er udtryk for, at eksportpriserne i gennemsnit er steget mere end importpriserne.

Oktober. Det er en af de specielt farlige måneder at spekulere i aktier. De andre er juli, januar, september, april, november, maj, marts, juni, december, august og februar.

Mark Twain

Siden starten af 1980'erne er det danske bytteforhold forbedret med næsten 30 procent, hvilket blandt andet skyldes, at danske virksomheder har formået at afsætte deres produkter til stadig stigende priser, mens importpriserne har været mere stagnerende.

OLIEKRISERNE

I 1970'erne og 1980'erne slog især prisudviklingen på olie igennem i importpriserne. Først de to oliekriser: 1973-74, hvor priserne næsten blev tredoblet og 1979-80, hvor priserne blev fordoblet. I 1986 indtrådte en "omvendt oliekrise", hvor oliepriserne blev halveret. Men i 1999 begyndte endnu en kraftig stigning i energipriserne, som nåede historiske højder.

150 DOLLAR FOR EN TØNDE OLIE

Efter en periode med voldsom prisstigning nåede prisen på en tønde olie næsten 150 dollar i sommeren 2008, men den er i løbet af efteråret faldet til under det halve. At oliepriserne er steget så voldsomt de seneste år skyldes blandt andet, at den globale efterspørgsel er vokset.

ØKONOMISK VÆKST

Den økonomiske vækst var stærkest i 1960'erne og er siden aftaget noget. Velstanden i Danmark blev mere end fordoblet i årene fra 1966, hvilket i internationalt perspektiv er et højt niveau. De årlige vækstrater i BNP er i dag på 2,0 - 2,5 procent.

Økonomi er 50 procent psykologi og 50 procent realisme.

Ole Stavad

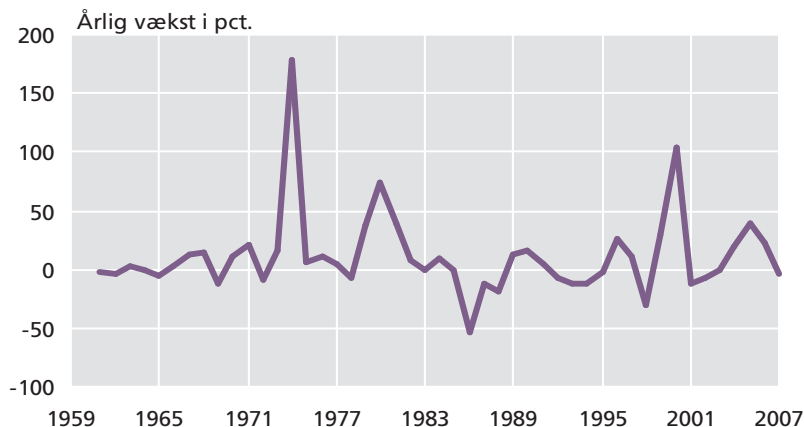
Blandt de lande, der har størst betydning for den danske økonomiske udvikling, har især USA, Storbritannien og Sverige haft høj økonomisk vækst i de senere år. Siden 1997 har Danmark haft en økonomisk vækst lidt under gennemsnittet i EU.

SVAG VÆKST I DANSK PRODUKTIVITET SIDEN 1990'ERNE

Alle OECD-landene har siden 1970 øget deres produktivitet, men tempoet har været forskelligt fra land til land. Produktiviteten er målt som BNP i faste priser pr. arbejdstime.

Frem til 1990'erne havde USA en lavere stigning i produktiviteten end fx Danmark og Tyskland. Den fordel, USA havde i forhold til de fleste lande ved afslutningen af 2. verdenskrig, blev altså i vidt omfang indhentet på grund af forskelle i produktivitsudviklingen. Væksten i den danske produktivitet har siden midten af 1990'erne været svagere end i de lande, vi handler mest med.

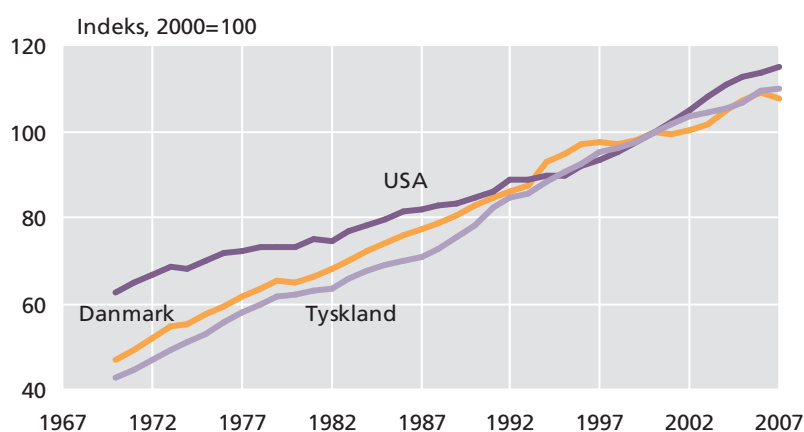
Produktivitsstigningerne afspejler i vidt omfang udviklingen i reallønnen, dvs. lønnens købekraft, når den almindelige prisudvikling er trukket fra. Udviklingen i reallønnen har også varieret fra land til land.

ÅRLIG VÆKST I OLIEPRISER**OLIEPRISER I DANSKE KRONER**

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2007
	indeks, 1960=100							
Olieprisindeks	118	443	1 154	1 876	798	583	1 479	2 341

PRODUKTION I UDVALGTE LANDE

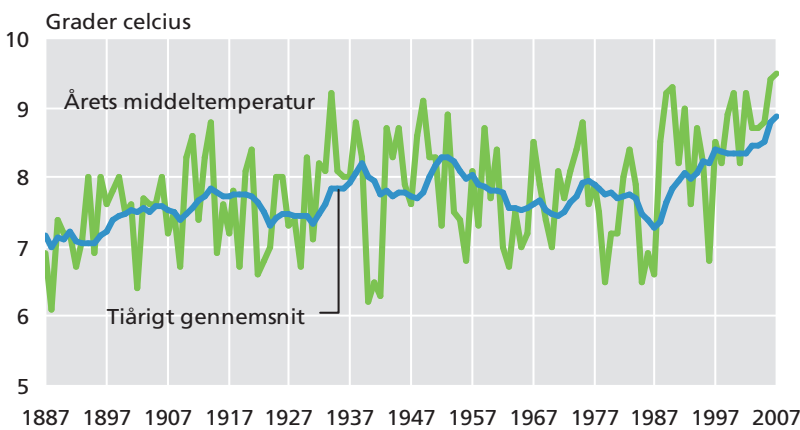
	1948-60	1961-68	1969-73	1974-79	1980-90	1991-00	2001-07
	gnsntl. årlig real BNP-vækstrate i pct.						
Danmark	3,5	4,8	4,0	1,6	1,4	2,6	1,7
Sverige	...	4,4	3,7	1,8	2,1	2,1	2,8
Tyskland	...	4,0	4,9	2,4	2,2	2,1	1,2
Storbritannien	...	3,2	3,4	1,5	2,2	2,4	2,6
USA	...	4,9	3,5	3,0	3,0	3,3	2,4
Japan	...	9,9	8,6	3,5	3,8	1,3	1,6

PRODUKTIVITETEN I UDVALGTE LANDE**PRODUKTIVITETEN I UDVALGTE LANDE**

	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90	1991-95	1996-00	2001-07
	gnsntl. årlig vækst i pct.						
Danmark	3,9	2,5	2,7	2,2	2,7	1,1	1,1
USA	2,2	1,0	1,6	1,3	1,1	2,2	2,0
Sverige	3,1	1,5	1,2	1,1	2,1	2,5	2,3
Japan	5,1	3,3	2,5	4,3	2,2	2,1	2,0
Tyskland	4,4	3,0	2,1	2,5	2,9	2,0	1,4
Storbritannien	2,5	2,8	2,5	1,4	2,7	2,3	2,0

Naturgas og vedvarende energi vinder indpas

DANMARKS ÅRLIGE MIDDLEMTEMPERATUR

Vejret bliver varmere og vådere

Det bliver varmere og varmere i Danmark. Den gennemsnitlige middeltemperatur over året svinger fra år til år, men målinger fra meteorologisk Institut viser, at temperaturen i Danmark er steget med lidt under 1,5° C siden 1870.

Alle taler om vejret, men ingen gør noget ved det.
Robert Storm Petersen

Den gennemsnitlige årlige nedbør varierer også meget fra år til år. Siden 1990 har den i gennemsnit været cirka 745 mm pr. år, hvilket er en stigning på omkring 100 mm i forhold til 1870.

Også varmere globalt

Det er også blevet varmere på verdensplan. Den globale temperatur er på 100 år steget med omkring 0,74° C. Temperaturen er særligt steget i perioden mellem 1910 og 1945 og igen siden 1975. Særligt den seneste periode har været præget af stigende varmegrader. Ifølge Danmarks Meteorologiske Institut har 12 af de varmeste år på verdensplan været inden for de seneste 13 år.

Kraftigere storme

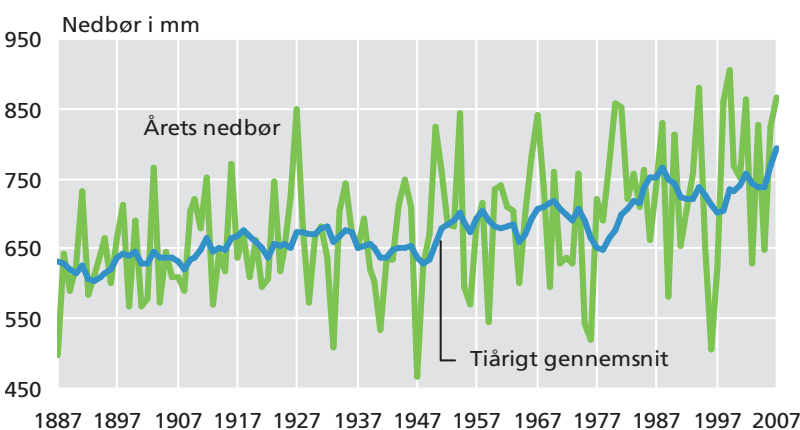
Der har ikke været flere tropiske orkaner end tidligere, men data fra satellitter viser, at de har været kraftigere og mere langvarige siden 1970'erne.

Også i Danmark har der været en række kraftige storme, og 3. december 1999 blev landet ramt af, hvad Danmarks Meteorologiske Institut vurderede var århundredets voldsomste orkan. For at være klassificeret som orkan skal det blæse op mod 120 kilometer i timen.

NEDBØR

	1887	1917	1947	1957	1967	1977	1987	1997	2007
Tiårigt gennemsnit	631	669	636	694	708	653	753	700	794

DANMARKS ÅRLIGE NEDBØR

Isen smelter

Det varmere klima har blandt andet betydet, at den arktiske havis er smeltet 3 procent pr. årti siden 1978. Om sommeren er mængden af is aftaget med 20 procent i perioden. At isen smelter betyder, at vandstanden stiger. I årene 1993-2003 er den globale vandstand gennemsnitligt steget med tre mm. pr. år.

Klimaproblematik

I slutningen af 1980'erne kom klimaproblematikken for alvor til at spille en central rolle i den internationale miljøpolitik. Klimaproblematikken er global. Det spiller ingen rolle, hvor udslippene sker, for virkningerne påvirker hele jorden.

Udledning af CO₂

Danmark udledte i 2007 cirka 100 mio. tons CO₂ i forbindelse med produktion og forbrug af energi. Fra sidst i 1960'erne har udledningerne i Danmark med nogen variation ligget på samme niveau. Regner man udledning fra brændstof købt af dansk-opererede skibe og fly i udlandet med, har der været en betydelig stigning i de seneste år. Udviklingen skal ses i lyset af, at dansk produktion er mere end fordoblet i den samme periode.

Økonomisk aktivitet giver forurening

Der er mange meninger om sammenhængen mellem de klimatiske ændringer og menneskers aktiviteter. Økonomisk aktivitet giver dog normalt en række affaldsprodukter, der forurener omgivelserne. En væsentlig del af denne miljøpåvirkning stammer fra forbruget af energi. Efter oliekriserne i 1970'erne har kul i stort omfang erstattet olie i produktionen af el og fjernvarme. I løbet af 1980'erne og 1990'erne blev både kul og olie i stigende grad erstattet af naturgas og vedvarende energi.

Olie og gas i Nordsøen

I 1962 fik A.P. Møller en 50-årig eneretsbevilgning til den danske undergrund. Der var dog ikke større forventninger om, at Danmark skulle blive et olieland. De første efterforskningsboringer foregik på land, men i 1966 rykkede boringerne ud i Nordsøen, og i 1971 fandt man det første oliefelt, som man mente det kunne betale sig at udnytte. A.P. Møller har siden i flere omgange indgået aftaler med skiftende regeringer om at afgive dele af undergrunden - som derefter er blevet udbudt i licitation.

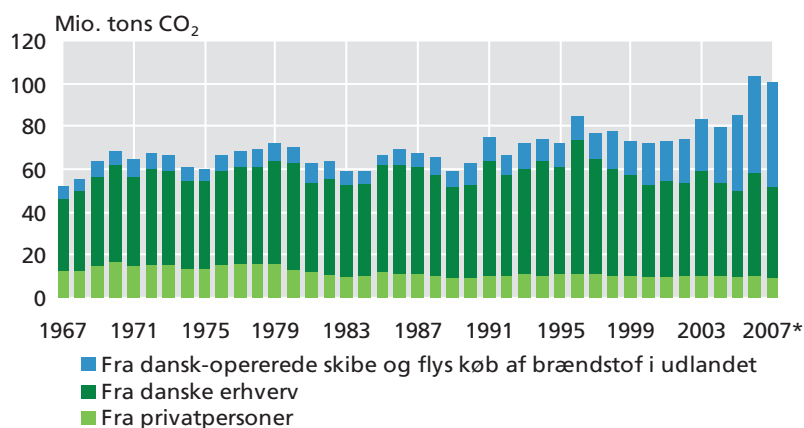
Selvforsynende, men ikke uafhængig

Der er i dag 19 oliefelter i den danske del af Nordsøen. Produktionen af råolie og naturgas herfra er mangedoblet, siden den for alvor startede i 1980'erne. I 1993 blev Danmark for første gang selvforsynende med olie, og i 1997 blev Danmark selvforsynende med energi. Olie- og gasproduktionen oversteg for første gang det samlede danske energiforbrug.

Siden 1997 har Danmark haft en større samlet produktion end forbrug af energi og altså været mere end selvforsynende. Det betyder dog ikke, at Danmark er uafhængig af de internationale energikonjunkturer, da der er en omfattende handel med energi over grænser. Vi eksporterer olie, men importerer kul til el- og varmeproduktion.

Udvindingen af olie og naturgas har i dag stor betydning for dansk økonomi. Danmark

UDLEDNING AF CO₂ FRA PRODUKTION OG FORBRUG AF ENERGI

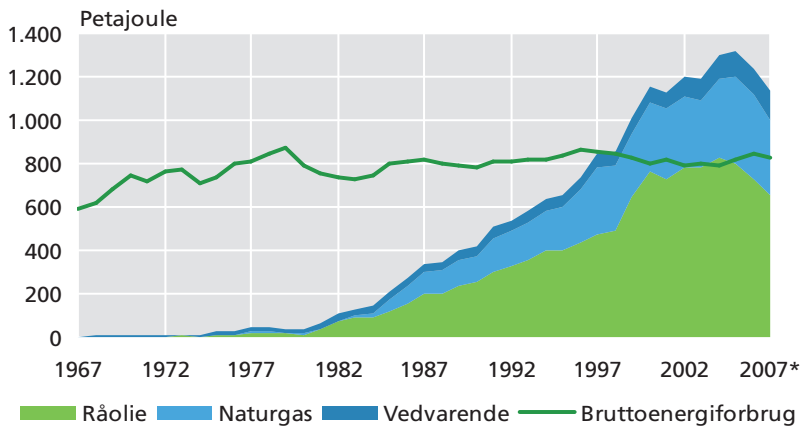

FORBRUG AF ENERGI I DANMARK

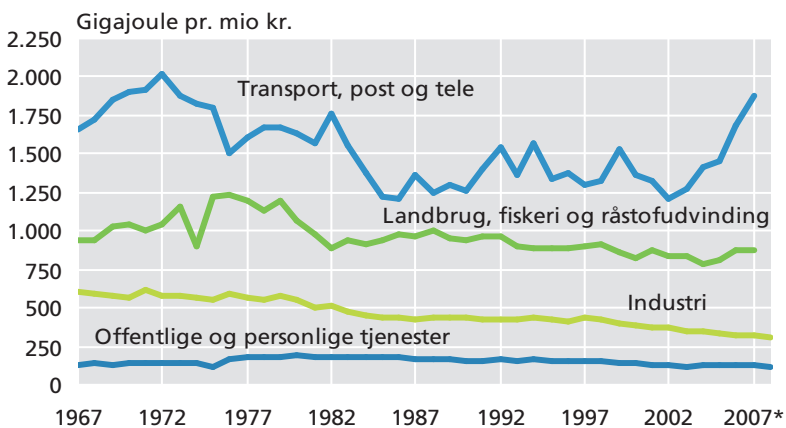
	1966	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2007*
	petajoule								
Energiforbrug i alt	591	748	738	795	797	783	833	799	828
Erhverv	339	418	430	470	476	491	529	512	517
Privatpersoner	253	329	308	325	321	292	304	287	311

PRODUKTION AF ENERGI I DANMARK

	1966	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2007*
	petajoule								
Produktion i alt	4	5	25	37	206	421	657	1 155	1 134
Råolie	0	0	7	12	122	255	396	765	652
Naturgas	0	0	3	3	50	120	203	317	352
Vedvarende energi	4	5	15	23	34	46	58	74	130

DANMARKS ENERGIFORBRUG OG PRODUKTION AF ENERGI

Dansk opererede skibes og flys køb af brændstof i udlandet indgår ikke i denne figur

UDVALGTE ERHVERVS ENERGIINTENSITET

Dansk opererede skibes og flys køb af brændstof i udlandet indgår i denne figur

ERHVERVENES ENERGIFORBRUG OG ENERGIINTENSITET

	1966	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2007*
	energiforbrug, petajoule								
I alt	410	511	503	569	544	612	675	762	1 148
Landbrug mv.	44	48	63	62	65	72	78	89	91
Industri	154	186	187	185	178	181	198	191	177
Energi- og vandforsyning	1	1	2	3	4	4	5	4	6
Bygge og anlæg	12	13	10	13	14	16	16	17	22
Handel, hotel- og restaurant	43	54	54	65	65	62	63	57	63
Transport, post og tele	126	169	136	170	144	206	238	331	708
Finansiering og forretning	7	9	10	15	17	19	18	18	25
Off. og pers. tjenester	23	30	41	56	58	52	59	56	57
	energiintensitet, gigajoule/ mio. kr.								
I alt	432	458	419	411	353	364	364	351	442
Landbrug mv.	916	1 046	1 225	1 073	943	943	887	828	881
Industri	605	619	594	506	431	424	417	370	310
Energi- og vandforsyning	92	86	83	132	144	142	143	112	149
Bygge og anlæg	110	102	87	107	116	120	122	109	120
Handel, hotel- og restaurant	291	313	297	329	295	271	255	201	188
Transport, post og tele	1 664	1 921	1 506	1 574	1 204	1 398	1 369	1 329	1 984
Finansiering og forretning	55	61	57	70	70	63	56	44	47
Off. og pers. tjenester	129	138	167	185	176	152	156	132	118

har stor handel af el med Norge, Sverige og Tyskland. Herudover køber dansk opererede skibe og fly betydelige mængder brændstof i udlandet. Dette er ikke indeholdt i figur og tabel over erhvervenes energiforbrug.

STØRRE FOKUS PÅ VEDVARENDE ENERGI

Efter at have oplevet pristigningerne på olie under oliekriseerne i 1970'erne og på grund af en større viden om drivhuseffekten er der også kommet fokus på vedvarende energikilder som solenergi, vindkraft, vandkraft og biobrændsel. Globalt udgør vedvarende energi dog stadig mindre end 15 procent af verdens samlede energiforbrug.

Danmarks produktion af vedvarende energi er steget kraftigt i perioden fra 1966 til 2007. Det skyldes især udbredelsen af vindenergi og brugen af halm og affald i produktionen af el og fjernvarme. Produktionen af vedvarende energi er steget med 76 procent siden 2000.

En tid Middelalderen, som vi moderne mennesker betragter som mørk. Tænk! Folk smed deres affald direkte ud på gaden, og så fik de pest. I vores tid er vi jo dog blevet en anelse klogere, vi slipper affaldsstoffer ud i den blaa luft - og får kræft.

Jesper Klein

Også danskernes forbrug kommer i højere grad fra vedvarende energikilder. De nyeste tal viser, at produktionen af el og varme i Danmark fra blandt andet vindmøller og biomasse svarer til cirka 16 procent af det samlede danske energiforbrug i 2007.

BEDRE UDNYTTELSE AF ENERGIEN

Erhvervslivet har generelt brugt mindre energi til den samme økonomiske aktivitet de seneste 40 år, dvs. energiintensiteten er faldet.

Brancherne inden for *transport, post og tele* har dog haft en stigende energiintensitet de senere år, mest fordi skibsfarten i dag udgør en større andel af erhvervet. Den forbruger en betydelig andel af det samlede energiforbrug i brancherne inden for *transport, post og tele*.

KLIMATOPMØDE I KØBENHAVN 2009

Forbruget af energi og vores udledning af CO₂ og øvrige drivhusgasser er genstand for stor politisk interesse i Danmark såvel som globalt. København er vært for et stort klimatopmøde i FN-regi sidst i 2009 med det formål at indgå nye aftaler om at nedbringe den globale udledning af drivhusgasser.

År	Udenrigsøkonomi	Folketingsvalg	Regering/Statsminister
1945-1949	<ul style="list-style-type: none"> - 2. verdenskrig afsluttes - FN dannes for at forhindre fremtidige krige - Første GATT-aftale etableres - Annecy-runden (GATT) - OEEC oprettes - Danmark tilslutter sig NATO - COMECON oprettes 	<p>30. oktober 1945</p> <p>28. oktober 1947</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Samlingsregering Venstre (38 mandater)/Knut Kristensen - Socialdemokratiet (57 mandater)/Hans Hedtoft
1950-1954	<ul style="list-style-type: none"> - Koreakrigen indledes - Nordisk Råd oprettes - Den Europæiske Kul- og Ståunion etableres 	<p>5. september 1950</p> <p>21. april 1953</p> <p>22. september 1953</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Venstre (32), Kons. (27)/Erik Eriksen - Venstre (33), Kons. (26)/Erik Eriksen - 5. juni 1953: Ny grundlov - Valgretsalders nedsættes fra 25 til 23 år - Socialdemokratiet (74)/Hans Hedtoft
1955-1959	<ul style="list-style-type: none"> - Warszawa-pagten underskrives - Geneve-runden (GATT) - Suez-krisen - Rom-traktaten underskrives i 1957 - EF etableres (Frankrig, Vesttyskland, Italien, Holland, Belgien og Luxembourg) 	<p>14. maj 1957</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Socialdemokratiet (74)/H.C. Hansen - Socialdemokratiet (70), Radikale Venstre (14), Retsforbundet (9)/H.C. Hansen
1960-1964	<ul style="list-style-type: none"> - EFTA, oprettes (Danmark, Norge, Sverige, Østrig, Schweiz, England, Portugal) - Dillon-runden (GATT) - OPEC oprettes - OECD afløser OEEC 	<p>15. november 1960</p> <p>22. september 1964</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Viggo Kampmann - Socialdemokratiet (76)/Viggo Kampmann - Socialdemokratiet (76), Radikale Venstre (11) /Jens Otto Krag - Socialdemokratiet (76) /Jens Otto Krag - Valgretsalders nedsættes til 21 år
1965-1969	<ul style="list-style-type: none"> - Kennedy-runden afsluttes (GATT) 	<p>22. november 1966</p> <p>23. januar 1968</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Socialdemokratiet (69)/Jens Otto Krag - Radikale Venstre (27), Konservative (37), Venstre (34) /Hilmar Baunsgaard
1970-1974	<ul style="list-style-type: none"> - EF udvides med Danmark, England og Irland - Tokyo-runden indledes (GATT) - Det Internationale Energiagentur (IEA) oprettes 	<p>21. september 1971</p> <p>Folkeafstemning vedr. optagelse i EF i 1972 (63,3 pct. ja-stemmer)</p> <p>4. december 1973</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Socialdemokratiet (70)/Jens Otto Krag - Valgretsalders nedsættes til 20 år /Anker Jørgensen - Venstre (22)/Poul Hartling
1975-1979	<ul style="list-style-type: none"> - Told mellem Danmark og de øvrige EF-lande er afskaffet - Tokyo-runden afsluttes (GATT) 	<p>9. januar 1975</p> <p>15. februar 1977</p> <p>23. oktober 1979</p> <p>Valg til Europaparlamentet 1979</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Socialdemokratiet (53)/Anker Jørgensen - Socialdemokratiet (65)/Anker Jørgensen - Socialdemokratiet (65), Venstre (21) /Anker Jørgensen - Valgretsalders nedsættes til 18 år - Socialdemokratiet (68)/Anker Jørgensen
1980-1984	<ul style="list-style-type: none"> - EF udvides med Grækenland, mens Grønland udmeldes 	<p>8. december 1981</p> <p>10. januar 1984</p> <p>Valg til Europaparlamentet 1984</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Socialdemokratiet (59)/Anker Jørgensen - Konservative (26), Venstre (20), CD (15), Kristeligt folkeparti (4)/Poul Schlüter - Konservative (42), Venstre (22), CD (8), Kristeligt folkeparti (5)/Poul Schlüter

Arbejdsmarked	Penge og valuta	Andet	År
<ul style="list-style-type: none"> - Uro på arbejdsmarkedet dæmpes med ekstraordinært dyrtidstillæg 	<ul style="list-style-type: none"> - IMF oprettes, guld og egen valuta indbetales til fælles fond. - Seddelombytning og ekstraordinær formueopgørelse - 1948 indledes Marshall-hjælpen - Engelske pund Sterling og kronen devalueres med 30,5 pct. over for dollaren 	<ul style="list-style-type: none"> - Hjemmestyre indføres på Færøerne - Aldersgrænse for at modtage aldersrente hæves fra 60 til 65 år. - Rationering af bl.a. gas, brød, tobak, sko, te og kakao ophæves 	1945-1949
<ul style="list-style-type: none"> - Ferieperioden forlænges til tre uger med godtgørelse på 6,5 pct. 	<ul style="list-style-type: none"> - Den Europæiske Betalingsunion (EPU) etableres - Første diskontoforhøjelse siden 1939 	<ul style="list-style-type: none"> - Rationering ophæves løbende, for sidste varer i 1953 	1950-1954
<ul style="list-style-type: none"> - Ny lærlingelov, hvor lærlinge følger undervisning på teknisk skole - Den ugentlige arbejdstid nedsættes fra 48 til 45 timer 	<ul style="list-style-type: none"> - Den Europæiske Betalingsunion (EPU) nedlægges - Valutakonvertibilitet indført for næsten alle vestlige valutaer 	<ul style="list-style-type: none"> - Monopoltilsynet oprettes - Folkepension, hvor den mindste del udbetales til alle uanset indtægt, indføres (65-67-årige) - Ny skolelov med realeksamen 	1955-1959
<ul style="list-style-type: none"> - Arbejdsmarkedets tillægspension (ATP) indføres i 1964 	<ul style="list-style-type: none"> - Omsætningsafgift i engrosleddet (omsen) på 9 pct. indføres i 1962 		1960-1964
<ul style="list-style-type: none"> - Den ugentlige arbejdstid nedsættes til 44 timer - Det offentlige overtager arbejdsformidling og ledighedskontrol 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Omsen</i> erstattes af <i>momsen</i>, som forhøjes til 12,5 pct. - Fradrag for betalte indkomst- og formueskatter afskaffes - Valutakrise forringer Danmarks internationale likviditet markant 	<ul style="list-style-type: none"> - Indkomstuafhængig boligsikring indføres - P-pillar frigives til salg på recept - CPR-numre indføres 	1965-1969
<ul style="list-style-type: none"> - Den ugentlige arbejdstid nedsættes, først til 41,75 timer og i 1974 til 40 - Ferieperioden forlænges til 4 uger med feriegodtgørelse på 9,5 pct. - Lønmodtagernes Garantifond (LG) oprettes - Ligeløn for mænd og kvinder for samme arbejde indføres på LO/DA området - Stor konflikt på arbejdsmarkedet 	<ul style="list-style-type: none"> - Momssats hæves til 15 pct. - Dollaren "går fra guldet" - Pengeinstitutternes Betalingsformidlingscenter (PBC) oprettes - "Slangesamarbejdet" etableres - Amtskommunal indkomstskat indføres - Ny bank- og sparekasselov ligestiller banker og sparekasser 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunalreformen giver langt færre kommuner og amter - Folkepensionens grundbeløb udbetales til alle uanset indtægt - Statens Uddannelsesstøtte afløser Ungdommens Uddannelsesfond - Lov om miljøbeskyttelse - Offentlig sygesikring erstatter sygekasserne - Lov om fri abort vedtages 	1970-1974
<ul style="list-style-type: none"> - Lov om ligeløn for mænd og kvinder vedtages - Dyrtidsportioner "indefryses" i ATP for en 2-årig periode - Lov om ligebehandling af mænd og kvinder vedtages - Efterlønsordning indføres - Ferieperioden forlænges til 5 uger med feriegodtgørelse på 12,5 pct. 	<ul style="list-style-type: none"> - Momsen hæves ad flere omgange til 20,25 pct. - Rentemarginallov vedtages - K-låneordning (lavtforrentede udlandslån til eksportvirksomheder) - Pengeinstitutternes købe- og kreditkortselskab (Dankort) - EMS-samarbejdet afløser "slangesamarbejdet" 	<ul style="list-style-type: none"> - Omkostningsbestemt husleje indføres - Folkeskolereform med udelt 9-10-årig enhedsgrunduddannelse - Bistandsloven træder i kraft - Indførelse af adgangsbegrænsning på universiteterne - Grønland får hjemmestyre 	1975-1979
<ul style="list-style-type: none"> - Lønmodtagernes Dyrtidsfond - Medarbejderrepræsentation i bestyrelser indføres - Dyrtidsreguleringen suspenderes i to år i 1982 og igen i 1984 - Karensdag ved sygdom indføres 	<ul style="list-style-type: none"> - Ny realkreditlov, hvor kontantvurdering er vurderingsprincip - Rentemarginallov ophæves 	<ul style="list-style-type: none"> - Der afsættes 5,4 mia. kr. til erhvervs- og beskæftigelsesfremmende foranstaltninger - Lov om byfornyelse og boligforbedring vedtages 	1980-1984

År	Udenrigsøkonomi	Folketingsvalg	Regering/Statsminister
1985-1989	<ul style="list-style-type: none"> - EF udvides med Spanien og Portugal - Uruguayrunden indledes (GATT) - Liberaliseringerne starter i Østeuropa 	<p>Folkeafstemning om EF-pakken 27. februar 1986: (56,2 pct. ja)</p> <p>8. september 1987</p> <p>10. maj 1988</p> <p>Valg til Europaparlamentet 1989</p>	<p>- Konservative (38), Venstre (19), CD (9), Kristeligt folkeparti (4)/Poul Schlüter</p> <p>- Konservative (35), Venstre (22), Radikale Venstre (10)/Poul Schlüter</p>
1990-1994	<ul style="list-style-type: none"> - Irakiske tropper besætter Kuwait - Øst- og Vesttyskland genforenes - EF-topmøde i Maastricht - Sovjetunionen opløses - Golf-krigen afsluttes - EF-topmøde i Edinburgh - Uruguayrunden (GATT) afsluttes - EF's indre marked gennemføres 	<p>12. december 1990</p> <p>2. juni 1992: Folkeafstemning om EF-unionen (50,7 pct. nej)</p> <p>18. maj 1993: Folkeafstemning om EF-unionen (56,7 pct. ja)</p> <p>21. september 1994</p> <p>Valg til Europaparlamentet 1994</p>	<p>- Konservative (30), Venstre (29) /Poul Schlüter</p> <p>- Socialdemokratiet (69), CD(9), Radikale Venstre (7), Kristeligt Folkeparti (4) /Poul Nyrup Rasmussen</p> <p>- Socialdemokratiet (62), CD (5), Radikale Venstre (8)/Poul Nyrup Rasmussen</p>
1995-1999	<ul style="list-style-type: none"> - EU udvides med Finland, Sverige og Østrig - World Trade Organisation (WTO) etableres (afløser GATT) - WTO-forhandlingerne i Seattle bryder sammen 	<p>11. marts 1998</p> <p>Folkeafstemning om Amsterdamtraktaten (55,1 pct. ja)</p> <p>Valg til Europaparlamentet 1999</p>	<p>- CD udtræder af regeringen</p> <p>- Socialdemokratiet (63), Radikale Venstre (7) /Poul Nyrup Rasmussen</p>
2000-2004	<ul style="list-style-type: none"> - EU-sanktioner mod Østrig, fordi det højreradikale FPÖ er i regering - Fejl og omtælling af stemmer efter det amerikanske præsidentvalg. George Bush bliver ny præsident - Efter terrorangrebet 11. sept. angriber USA Afghanistan. - Danmark formand for EU 2. halvdel af 2002 - USA-ledet koalition angriber Irak - Terrorbomber i Madrid marts 2004 - Ti østeuropæiske lande optages som nye medlemmer af EU 1. maj 2004 - EU's stats- og regeringschefer underskriver EU-forfatning, som skal godkendes i alle medlemslande - Tsunami i Sydøstasien dec. 2004 	<p>Danmark stemmer nej til euroen september 2000 (53,1 pct. nej)</p> <p>20. november 2001</p> <p>Valg til Europaparlamentet 2004</p>	<p>- Regeringsrokade 2000/Poul Nyrup Rasmussen</p> <p>- Venstre (56), Konservative (16) /Anders Fogh Rasmussen</p> <p>- Regeringsrokade 2. august 2004 /Anders Fogh Rasmussen</p>
2005-2008	<ul style="list-style-type: none"> - Frankrig og Holland stemmer nej til EU-forfatningen - Terrorbomber i London og Egypten - "Muhammed-krise" medfører angreb på danske ambassader og boykot af danske varer - Bulgarien og Rumænien bliver medlemmer af EU - I stedet for den afviste Forfatnings-traktat enes EU's stats- og regeringschefer om Lissabontraktaten, som de irske vælgere stemmer nej til i 2008 - International finanskrisen efteråret 2008 med bankkrak, store aktiefald og nationale redningsplaner - USA vælger sin første sorte præsident, Barack Hussein Obama 	<p>8. februar 2005</p> <p>13. november 2007</p>	<p>- Venstre (52), Konservative (18) /Anders Fogh Rasmussen</p> <p>- Regeringsrokade 12. sept. 2007 /Anders Fogh Rasmussen</p> <p>- Venstre (46), Konservative (18) /Anders Fogh Rasmussen</p> <p>- Regeringsrokade 10. september 2008</p>

Arbejdsmarked	Penge og valuta	Andet	År
<ul style="list-style-type: none"> - Dyrtidsreguleringen ophæves - Overenskomster indgås for en fireårig periode - Karensdag afskaffes - AMBI indføres - Den ugentlige arbejdstid nedsættes til 39 timer 	<ul style="list-style-type: none"> - Skattereform med særskilt person- og kapitalindkomstbeskatning - Erklæring om stabilisering af kursrelationer mellem hoved-valutaerne (Louvre-aftalen) - 23 pct. aktiekursfald på New Yorks børs (den "sorte mandag") - Ny valutabekendtgørelse ophæver restriktioner for kapitaltransaktioner med udlandet 	<ul style="list-style-type: none"> - Omfattende forbrugsbegrænsende indgreb - "kartoffelkuren" - TV2 starter i 1988 	1985-1989
<ul style="list-style-type: none"> - Den ugentlige arbejdstid nedsættes til 37 timer - Supplerende arbejdsmarkedspensioner for hele arbejdsmarkedet - AMBI afskaffes - den kendes senere ulovlig af EF-domstolen - Arbejdsmarkedsreform med bl.a. udvidede orlovsordninger 	<ul style="list-style-type: none"> - Momssats hæves til 25 pct. 1992 - Udsvingsgrænsen i EMS'en øges til 15 pct. - Skattereform med arbejdsmarkedsbidrag (bruttoskat) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tamil-rapport udsendes 1993 	1990-1994
<ul style="list-style-type: none"> - Statsligt og kommunalt overenskomstforlig om forsøg med mere fleksible lønsystemer - Efterlønsreform - Folkepensionsalder nedsættes til 65 år 	<ul style="list-style-type: none"> - Verdensomspændende aktie-uro udløst af finansiell krise i Asien - Euroen indføres af 12 lande - Den Europæiske Centralbank oprettes - Danmark deltager i fastkurssamarbejdet ERM2 over for euroen 	<ul style="list-style-type: none"> - Rigsretssag mod tidligere justitsminister Erik Ninn Hansen afsluttes - Storebæltsforbindelsen åbner 	1995-1999
<ul style="list-style-type: none"> - Barselsorlov udvides til 66 uger, men på lavere sats - Aftale om at nye EU-borgere skal arbejde på lige vilkår med danske lønmodtagere i Danmark 	<ul style="list-style-type: none"> - Skattestop fastlåser skatter og afgifter på 2001-niveau - Skattereform hæver grænsen for mellemskat - Afgifter nedsættes på spiritus, cigaretter og sodavand for at imødegå grænsehandel 	<ul style="list-style-type: none"> - Øresundsbroen åbner - Terrorangreb mod World Trade Center 11. sept. 2001 - Nice-traktaten ratificeres (forbereder EU's udvidelse) - Kronprins Frederik gifter sig med australske Mary Donaldson 	2000-2004
<ul style="list-style-type: none"> - Ledigheden falder voldsomt, så den når det laveste niveau i over 30 år - Skattepakke der hæver grænsen for mellemskat ventes at øge arbejdsudbud med 7.300 personer - Overenskomsten for staten giver bl.a. barns 2. sygedag og mulighed for at arbejde mere end 37 timer - De offentlige overenskomster afvises af FOA, Sundhedskartellet og BUPL, som strejker i op til otte uger i foråret 2008 - Efter tre års konstant fald i ledigheden standser faldet i august 2008 	<ul style="list-style-type: none"> - For første gang siden 2. Verdens-krig har Danmark ikke nettogæld til udlandet ved udgangen af 2005 - Københavns Fondsbørs bliver opkøbt af det fællesnordiske OMX - Eurozonen når op på 15 lande med Slovenien, Malta og Cypern - I sommeren 2008 slog olieprisen rekorder og nåede tæt på 150 dollar pr. tønde, inden den atter faldt - Regeringen og bankerne vedtager kriseplan til nødstedte banker, som skal sikre bankkundernes indskud. - Islands økonomi tæt på statsbankerot, og en række islandske virksomheder krakker 	<ul style="list-style-type: none"> - Velfærdskommissionen og Globaliseringsrådet kommer med anbefalinger til at tackle fremtidens udfordringer - 1. januar 2007 træder Strukturreformen i kraft. Antallet af kommuner reduceres fra 275 til 98, og de 13 amter erstattes af fem regioner. - Folketinget får et nyt parti, Ny Alliance, som i løbet af sit første år ændrer navn og mister en del medlemmer 	2005-2008

Fotos

Forside: Scanpix/Mads Jensen
S. 3, 8, 11, 18, 26: Ingram Publishing
S. 5, 30: Scandinavian high-lights
S. 7: POLFOTO/Holger Damgaard
S. 9: Scanpix/Hakon Nielsen
S. 12: Scanpix: Nils Meilvang
S. 14: POLFOTO/Peer Pedersen
S. 17: Scanpix/Brian Bergmann
S. 20: Scanpix/NF
S. 22: Scanpix/Martin Rasmussen
S. 24: POLFOTO/Thomas Borberg
S. 29: POLFOTO/Ole Lind

Kilder uden for Danmarks Statistik

Biblioteksstyrelsen
Danmarks Meteorologiske institut
Dansk Arbejdsgiverforening
Den Europæiske Centralbank
FN
Folketinget
Forsvarets rekruttering
OECD
Skatteministeriet
Sundhedsstyrelsen
Undervisningsministeriet
WHO

De præcise kildeangivelser på de enkelte figurer og tabeller findes på cd-rommen.

Forklaringer

* Foreløbige tal
... Oplysningen foreligger ikke
Gigajoule: 10^9 joule/1.000.000.000 joule
Petajoule: 10^{15} joule/1.000.000.000.000.000 joule